

Lehaim!

Grafismes sobre la vida: jueva
contemporània aquí

“La història es descomposa en imatges, no en històries.”

Walter Benjamin - Llibre dels passatges [N 11, 4]

“Hi ha poques imatges que valguin més que mil paraules.”

Susan Sontag - On photography

Maria Castillejo Fernàndez

Treball Final de Grau

NIUB 16591363

Curs 2019 / 2020

Tutora Dra. Cristina Pastó Aguilà

Departament d'Arts Visuals i Disseny / Àmbit de Gravat

Facultat de Belles Arts

Universitat de Barcelona

Foto de la portada: "La rambla de nit". Adolfo Zerkowitz

Tipografies:

Portada: Grzegorz Luksza. *Znikomit regular i n^o24*.

Cos del treball: Brian J. Bonislawsky. *Special Elite*.

Índex

Resum	pàg. 6
Introducció	pàg. 8
Procés formal i antecedents	pàg. 13
Mètode	pàg. 14
Tota pedra fa paret	pàg. 18
Jugar a Barcos	pàg. 24
Danone	pàg. 28
Blanc de Zenc Talar	pàg. 30
Les delícies kosher: la Migdal a Barcelona	pàg. 32
Ibèrica Films	pàg. 36
Entre copes	pàg. 40
Martha Lewin	pàg. 44
Per la vostra llibertat i per la nostra	pàg. 46
La fàbrica Lehmann	pàg. 49
Final de mil·lenni	pàg. 50
Epíleg.....	pàg. 52
Bibliografia	pàg. 54
Agraïments	pàg. 56
Annex	pàg. 58

Resum

Lehaim! és un projecte gràfic per rescatar de la ignorància històries de la vida cultural jueva des del segle XIX fins avui.

Partint de la primera tornada a Sefarad després de l'expulsió, aquest treball pretén ser una aproximació als testimonis documentals d'una cultura que com d'altres, ha estat minoritzada en el nostre territori durant molts segles. Heus aquí un lliure compendi de documents gràfics, imatges, objectes, música, i tota classe de manifestacions culturals que fan que sigui innegable la importància de la tradició jueva a casa nostra.

Paraules clau: jueus, cultura, gràfica, contemporània, *fake*

Abstract

Lehaim! Is a graphic project that aims to rescue some widely unknown stories about the cultural life of Jewish people from the XIX century until present, starting from the first return to Sefarad after the expulsion. It recreates the documental proof of a culture that has been marginalised in our territory for centuries. The work consists of a free recompilation of graphic documents, photographs, objects, music, and many other cultural objects that highlight the importance of Jewish tradition in our country.

Keywords: jews, culture, graphic, contemporary, fake

Introducció

Si miro enrere, no puc afirmar amb exactitud que aquest treball sigui el colofó d'una etapa, d'una metodologia de treball que m'hagi precedit durant tota la carrera i ni tant sols un tema recurrent dins de la meua curta i incipient producció artística. Parlar dels jueus, tal i com ho solem fer en termes genèrics els que no ho som, és un assumpte delicat. De fet, per mi, que no hi tinc cap relació directa, i era ignorant de la cultura jueva més enllà de les nocions bàsiques i folklòriques que qualsevol forani pugui tenir, semblava no tenir sentit, en certa manera, dedicar aquest treball a un subjecte d'estudi com aquest. Si he triat parlar dels jueus d'aquesta forma i amb la metodologia que pretenc desenvolupar és perquè em toca. M'impresiona el poder del discurs historiogràfic alhora de construir relats i l'interès de fer-nos-els creure sense fissures, i en relació a això, els mètodes que utilitza la Història amb majúscules per auto-construir-se.

Sembla evident pensar que el relat històric és tan sols relat, i que la interpretació historiogràfica dels fets no és més que el mètode del qual es serveix la cultura (interessadament i subjectiva) per endreçar i significar una cronologia de successos amb els que identificar-se. En tal cas, s'entén allò de que la història l'escriuen els vencedors. L'atracció cap als jueus és una qüestió intermitent des de fa anys per mi, i s'alterna amb moltes altres inquietuds que, qui sap, potser responen del mateix, o no. És un interès que parteix en bona part del desconeixement i de la curiositat cap a les cultures limítrofes a la nostra. S'entén com a «nostra» la de la societat majoritària d'aquest país, és a dir els usos i costums derivats de la tradició catòlica i la tradició cristiana d'occident, així com les festes incorporades recentment en el nostre calendari d'origen anglosaxó, igualment dins de la tradició cristiana.

Europa ha sigut territori de pas i assentament de moltes cultures des de temps molt antics, i la península (ibèrica) no es va quedar curta. Tenim molt assumits els nostres orígens íbers, grecs, romans, jueus, godes, i àrabs, però no tots s'han tingut en compte de la mateixa manera a l'hora d'elaborar la identitat de «La nació».

La història dels jueus a Espanya és un de tants exemples de la intransigència política reiterada cap el que es considera aliè a la ideologia governamental, del menyspreu a les minories i de l'estigmatització d'una cultura que com tantes altres, hauríem d'haver considerat ja com a pròpia per la seva permanència i adhesió al territori, enlloc de convertir-la en objectiu de nombroses expulsions al llarg dels segles, com d'igual forma va succeir amb les comunitats musulmanes i gitanes. Les batudes sempre han estat i són una qüestió política, i ha quedat clar al llarg del s.XX i XXI cada cop que el feixisme i les seves noves formes han estimulat la cacera vers a qualsevol forma de vida considerada com a dissident, ja sigui per motius culturals, ideològics, sexuals o de gènere.

L'altre motiu pel qual he decidit enfocar la meva cerca cap al judaisme és perquè el teixit artístic i cultural contemporani està farcit d'artistes i intel·lectuals d'origen jueu, i en conseqüència, ho són la majoria dels meus referents.

Podria citar a Ronald B. Kitaj, que en el desenvolupament de la seva obra gràfica i pictòrica va reflexionar sobre la condició jueva, portant-lo a escriure els *Diasporist Manifesto*¹, on desenvolupa una teoria de la diàspora com a mode d'expressió artística, independentment del fet de ser o no jueu.

Ja fa temps que des de la cultura occidental i semítica, que és la nostra i la seva, i per tant la «nostra» en majúscules, ens cal una àcida reflexió sobre el paper que hem tingut al món i des d'on ens hem de col·locar en el futur. A tots ens urgeix l'autocrítica. Per la part que em toca, considero necessari poder parlar més de la importància que van tenir alguns d'ells en els esdeveniments recents del nostre país, encara que sigui a mode de justícia poètica.

"Pintar no és la meva vida. La meva vida és la meva vida. Pintar és com una gran idea que porto d'un lloc a un altre. És una idea plena d'idees, com la maleta d'un refugiat, portàtil com l'Arca de l'Aliança. (...) Ofereixo aquest manifest tant a jueus com a no jueus, amb el coneixement (prou justament) segur de que hi ha una pintura diasporista, potser en un estat primitiu, potser d'un ordre o un marc diferent al de les pintures pensades, al de la pintura de discurs."

Traducció d'un fragment del *First Diasporist Manifesto*, de R. B. Kitaj. Londres, 1989.

1. Kitaj, R. B. *First Diasporist Manifesto*. London : Thames and Hudson, 1989. Kitaj, R. B. *The Second Diasporist Manifesto*. New Haven, CT : Yale University Press, 2007.

2. Valentin, M. (2019). *Voces caídas del cielo: Historia del exilio judío en Barcelona (1881-1954)*. Barcelona: Comanegra, Ajuntament de Barcelona.

3. *Mozaika Plataforma cultural jueva*, Fundada el 2008. Actualment comparteix seu física amb L'Institut d'Estudis Mon Juïc i AEPJ a la casa Adret, al carrer Salomó ben Adret núm.6, al Call de Barcelona.

La troballa

Un diumenge en una parada de postals al mercat de Sant Antoni vaig trobar unes miniatures en bromur de fotografies de les valls de Broto a Aragó, firmades per l'estudi d'Adolfo Zerkowitz, establert a Barcelona. A primera vista, vaig suposar que deuriem haver estat tirades entre els anys 20 i 30, i que Zerkowitz sonava a cognom jueu del centre d'Europa. Les vaig adquirir. La confirmació em va arribar pocs dies més tard de la mà de Manu Valentín i la recent publicació del seu llibre *Voces Caídas del cielo*⁸. El seu treball com a historiador i membre de *Mozaika*⁹ van suposar tota una invitació per conèixer l'empremta jueva a Catalunya i Espanya. A diferència d'altres països, les representacions públiques de la cultura jueva en el conjunt d'Espanya han estat molt escasses per no dir quasi inexistent durant l'últim segle per motiu de l'antisemitisme social i institucional. En conseqüència, no tenim gaires imatges de la quotidianitat jueva a la ciutat, però conservem moltes fotografies de l'Espanya de principis de segle i de la guerra civil fetes per autors d'origen jueu. A les famoses instantànies de guerra d'Endre Friedmann i Gerda Taro (sota el pseudònim de Robert Capa) ara hi sumava la coneixença de les foto-postals d'Adolfo i Alfredo Zerkowitz, les escenes costumistes de Margaret Michaelis, i les surrealistes de Kati Horna. I tot el que quedava per venir.

Adolfo Zerkowitz.
"Los Valles de Broto y Ordesa, Alto Pirineo de Aragón. 24 Miniaturas en Bromuro".
Tríptico de Brecha Falsa (2948 m), Brecha de Roldán (2804 m), i El Casco (3009 m), a la vall d'Ordesa.

Anvers i revers del
recopilatori de
← postals.

Desplegament del bloc postal en acordió

Atribuida a Endre Friedmann.
Kati Horna. Foto amb Leica III de
35 mm. Cap als anys 30.

Gerda Taro. *Nens jugant en una barricada a Barcelona*.
Réflex-Korelle 6X6. 1936.

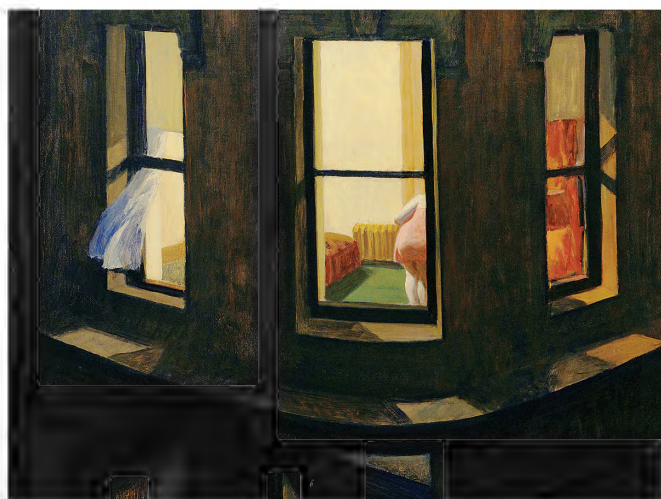
Margaret Michaelis. *Mercat del carrer de l'Om*. Barcelona 1933.

Procés formal i antecedents

L'efecte fascinant de la bona fotografia barrejada amb la nostàlgia infundada d'uns temps que no he viscut em van dur a abordar aquesta història a partir de la gràfica, que em permetia treballar els registres de la imatge amb total llibertat. El meu punt de partida al taller van ser les litografies que havia anat elaborant durant aquests darrers anys precisament amb una estètica fotogràfica, una sensibilitat pròxima a les solituds i els paisatges civilitzats pintats per Hopper a les primeries del s.XX a Amèrica del nord. A partir d'aquí vaig anar recollint tota mena d'històries i anècdotes relacionades amb el tema. Vaig fer un glossari propi de conceptes vinculats a la tradició jueva que jo no coneixia. Va ser gratificant adonar-se'n que malgrat la meua inexperiència sobre el tema, allò que anava trobant no em resultava "marcià" del tot. Evidentment jo no en tenia ni idea de la meitat dels assumptes dels quals m'anava assabentant referents a la vida jueva contemporània, però sense saber-ho en coneixia alguns dels seus efectes: els iogurts Danone, el funicular de Monjuïc (ara desmantellat) fet per l'Exposició Internacional de 1929, o la història d'una xarxa de prostitució de jueves poloneses.

Maria Castillejo F.
*Todor, Miriam i Federica
al bus a Berlin.*
Litografia. 2018.

Edward Hopper. *Night Windows.*
Oli sobre llenç. 1928.

Mètode

Estava tractant amb la història d'una cultura que en els anys pretèrits havia passat a la clandestinitat; practicants d'una iconoclàstia política que deixés poc rastre dins de la cultura dominant.

Partint d'aquesta reflexió va prendre forma la proposta de fer imatges per uns fets que no van deixar imatges. D'aquesta manera m'apropio i resignifico documents d'arxiu a partir dels quals pretenc crear una ficció real entre el gust per la cultura del *fake* i una forma d'investigació sociològica. Amb aquesta finalitat, prenc d'exemple pràctiques com les de Joan Fontcuberta a "Sputnik", o el treball que Pedro G. Romero (1964) desenvolupa amb l'*Archivo FX*, desenvolupant narratives a partir de la imatge d'arxiu, fent una reflexió sobre els dispositius epistemològics i la fragilitat en l'experiència del concepte de realitat.

De la mateixa manera, la importància que ocupa la recerca de la memòria en aquest projecte s'embrancha amb algunes de les metodologies utilitzades per l'artista i antropòloga Susan Hiller (1940-2019), com a "*The J Street Project*", on va fotografiar tots els carrers amb el prefix «Juden» restituits després de la guerra. Els nazis van canviar la nomenclatura de tots els espais públics al·lusius als jueus (303 nomès a Berlín) per altres relacionats amb el Tercer Reich. El projecte reflexiona sobre com s'ha de recordar una catàstrofe històrica i els dilemes vinculats als rastres que deixa.

Per últim i en un to més irònic, prenc com a referència la formalització de dos treballs del dissenyador vilanoví David Ricart (1990); *Societat Post Masturbatòria* i *De l'Urgell a Mart, arxiu d'emergència*. L'un especula sobre un escenari futur en que institucions sanitàries i econòmiques es possessin d'acord per generar-nos una necessitat fisiològica fictícia, provocant una demanda de nous productes per satisfer dita necessitat. L'altre, és un dietari oníric sobre l'aterratge d'un extraterrestre a l'Urgell, desenvolupant la seva estada fictícia a través de la manipulació de l'arxiu fotogràfic de la comarca.

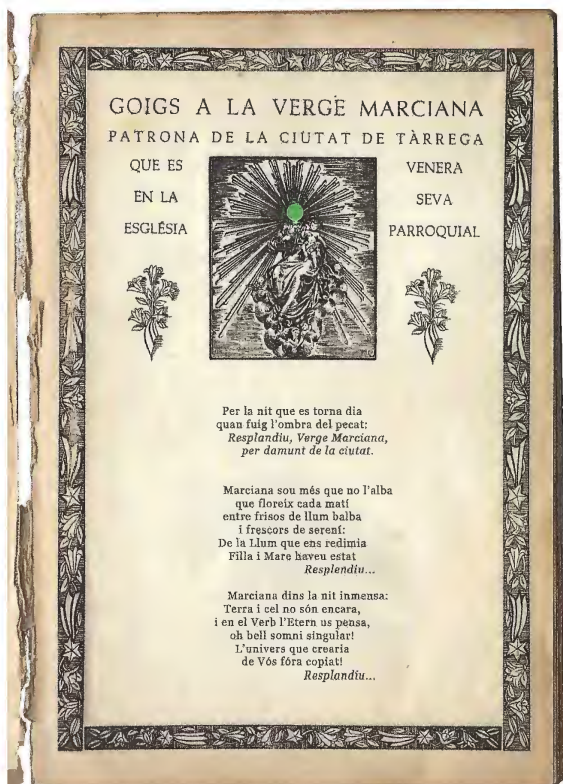
Pedro G. Romero. Portada del disc *Bomba de Tiempo*. Vinil. 1990.

Pedro G. Romero. Portada "Los países" De *l'Archivo FX*. 2008.

Susan Hiller. The J-Street Project. 2002-2005

**La continència
masturbatòria
perjudica la salut**

David Ricart Andreu.
Publicitat preventiva OMS.
De Societat Post Masturbatòria.
2016

David Ricart Andreu. Pàgina del llibre *De l'Urgell a Mart*. 2018.

Aquest treball està basat en fets reals.

I a propòsit de la pandèmia...

PULVERIZADORES

EDMUNDO Y JOSÉ METZGER
 PLAZA URQUINAONA, 10
BARCELONA

Instalaciones completas de Centros de desinfección y Estaciones sanitarias
 Proveedores en España del Ministerio de la Gobernación, Real Inspección de sanidad exterior é Interior, Diputaciones Provinciales, Ayuntamientos, Puertos, Administraciones militares y civiles, como Hospitales, Conventos, Cárceles, Escuelas y Establecimientos Benéficos.

Pulverizador Patentado "Sistema AUTOMAX" CON LANZA DE 2 M.

El pulverizador está llamado á servir para la desinfección de paredes exteriores, objetos grandes y toda clase de sitios, que no se puedan asiar completamente de la comunicación con el aire libre, de manera que no se puede someterlos al accionamiento de una estufa de desinfección ni exponerlos dentro de una habitación cerrada á los gases germicidas de un aparato productor de formaldehído.

Es el pulverizador «Automax» el más perfecto y más práctico que existe y ha encontrado una aceptación extraordinaria en todo el país.

Su manejo es fácil, pues una vez llegado mediante la bomba á propósito, á la presión apetecida, la cual registra el manómetro, y abierta la llave de paso se va escurriendo el líquido desinfectante con tal presión que penetra en los rincones y hendiduras más profundas.

El aparato se compone del recipiente de cobre estañado, por cuyo centro pasa una bomba accionada por una empuñadura de madera colocada en la parte superior del recipiente del líquido desinfectante.

En su parte inferior lleva un enchufe especial para la unión con un tubo y una lanceta metálica con espita, para la pulverización de cerca; esta lanceta se sustituye por la lanza de bambú de 2 m. de largo, dotada de una llave grande de bronce, para alcanzar distancias mayores (hasta 6 metros desde boca de lanza).

Además va el aparato provisto de correas para llevarlo cómodamente á la espalda.

Este aparato se construye en 2 tamaños:

Tamaño I de 11 litros de cubida, con lanza de 2 metros. — Tamaño II de 22 litros de cubida, con lanza de 4 metros.

VÍDANSE PROSPECTOS ESPECIALES

CARRO DE TRANSPORTE para el servicio de la desinfección

Este modelo es de 0,80 m. de ancho por 0,80 m. de alto y 2. — m. de largo, especialmente construido para colgar, en su parte delantera, que ocupa un tercio del espacio útil, 1. Torrens y 2. Automax, mientras que la parte trasera sirve para recoger y conducir la ropa infectada al centro de desinfección.

El carro está hecho de madera fuerte, reforzado por tirantes de hierro y descansa sobre dos ruedas con muelles fuertes.
 El interior está revestido de chapa de zinc y los dos departamentos se abren separadamente por dos tapas que constituyen la cubierta del carro y giran sobre bisagras.

Construimos también cualquier otro carro de transporte apropiado para el servicio de desinfección

EDMUNDO Y JOSÉ METZGER

Teléfono 1944 Plaza Urquinaona, 10

Teléfono 1941 Puerta del Sol, n.º 3

BARCELONA

MADRID

Concesionarios Exclusivos de las Casas Extranjeras de más fama
 Constructores de toda clase de Aparatos Sanitarios, Patentados y Premiados
 SUMINISTRADORES de los Ministerios de Estado, Gobernación, Guerra y Hacienda; de los Ayuntamientos de Madrid, Barcelona, Valencia, Sevilla, etc., etc.; Real Inspección de Sanidad Exterior é Interior, Diputaciones Provinciales, etc., etc.

PROSPECTO A DE NUESTRAS CONSTRUCCIONES PROPIAS

ESTUFA DE DESINFECCIÓN "METZGER" Modelo 1911 Patente Española n.º 46594

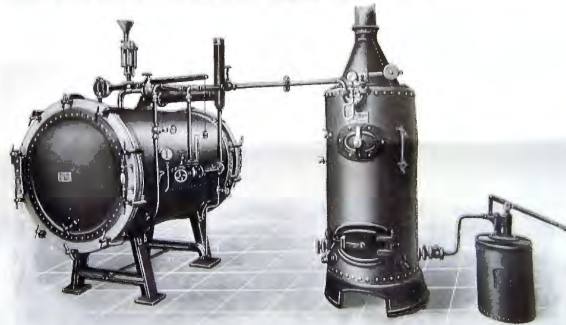

Fig. 10 - Adquirida por el Ministerio de Gobernación y gran número de Ayuntamientos

VENTAJAS MÁS SALIENTES. — Ésta maneras distintas de desinfectar: Eficacia absoluta - Manejo fácil - Sin peligro alguno - Precio reducido - Carrito móvil - Secaje completo.

VÍDANSE PROSPECTOS ESPECIALES DE

Estertilizadores de Materias Fecales y sus Recipientes «Henneberg» - Legisladora Desinfectante y Recolector «Henneberg» - Estufas de Desinfección «Henneberg» - Pabellones de Alamiento «Docker» - Esterilizador de Agua «Westinghouse» - Potabilizadores de Agua «Henneberg» - Hornos Crematorios «Korri» - Aparatos para Desratización en grande «Clayton».

Publicitat de productes de desinfecció per les epidèmies de còlera, verola i grip espanyola de l'empresa "Labor" dels germans Metzger, industrials d'origen judeo-suís i membres coo-fundadors de la Comunitat Israelita de Barcelona (CIB) el 1919.

Tota pedra fa paret

Abans d'abordar el *Siglo XX cambalache, problemático y febril*, faig uns passos enrere. El treball de camp m'agrada, i quan vaig començar la recerca el primer que vaig voler fer va ser sortir al carrer a buscar pistes. El museu d'història de la ciutat és una bona font de recerca, però més enllà de la cultura inerta continguda en els arxius, volia saber que en quedava de viu en aquesta història. Vaig anar a la plaça de Sant Iu (davant del museu Frederic Marès) amb la intenció de fer un frottage a les làpides funeràries jueves que formen part del mur, per tal d'extreu-re'n una còpia de les inscripcions. Plovia, la pedra era molt irregular, i l'acció no va resultar. No en vaig treure res, o quasi res. Em vaig adonar de que no era l'única interessada en les làpides de l'antic cementiri jueu, desmantellat amb l'expulsió de 1492 per construir part de l'edifici del Palau del Lloctinent. Hi havia un grup fent una visita organitzada sobre el call i els jueus medievals. Els vaig retrobar en un carrer del Call, i de nou davant de l'antiga Sinagoga.

Una de les làpides amb inscripció que conformen el mur exterior del palau del Lloctinent.

Notes de la visita a l'antiga Sinagoga:

-La història de la recuperació de l'edifici per Jaume Riera i Sans i Miguel Iaffa, promotors de la rehabilitació de la sinagoga, destinada a convertir-se en bar al 1995.

-Mur d'agraïments als patrocinadors

-Els anys per estrats, capes de pedres. Opus Africanus.

-Molts llibres, kipot per comprar

-Vitrines amb objectes vells cedits.

-Un tracte excel·lent. Surto amb més informació i adreces

Conclusions de la visita:

-La història medieval dels jueus no te l'acabes (no me l'acabo)

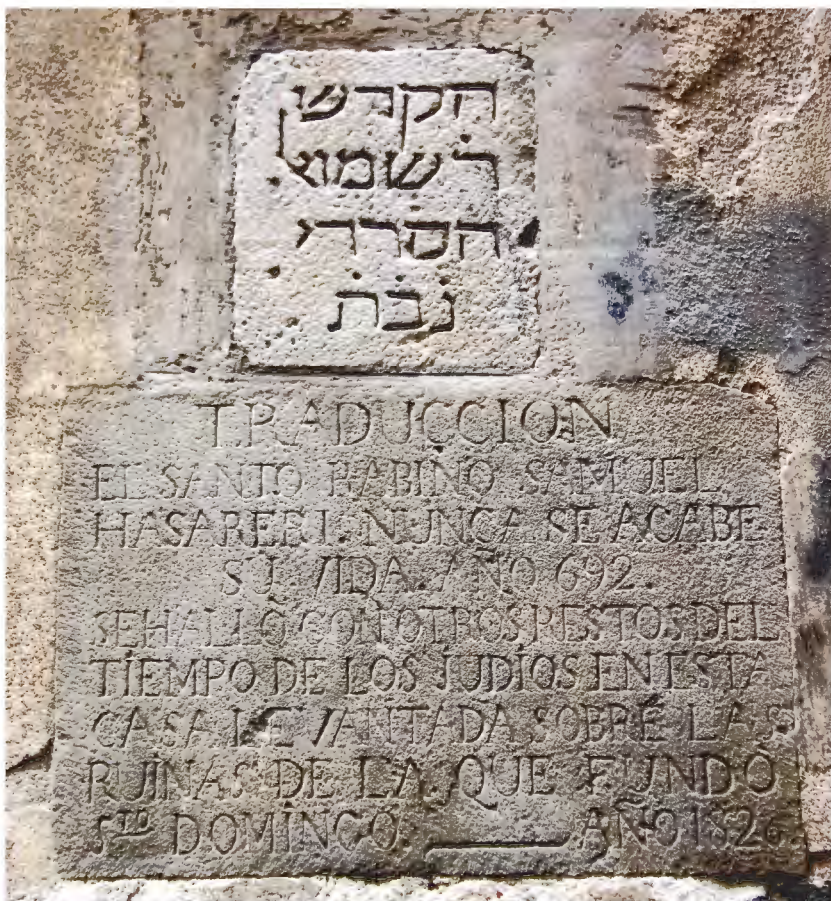
-Quan els van expulsar, se'n van anar al nord d'Àfrica, Turquia i Tessalònica.

-Aquí ara hi ha una barreja d'Ashquenazites i Sefardites vinguts de tot arreu.

-Hi ha associacions per triar i remenar.

-Mozaika

PS: Anar a Call Barcelona (Wines & Books) a comprar un vi Kosher

Reproducció de la làpida que commemora la fundació d'un hospital per pobres al call, situada al Carrer Marlet.

La làpida original es conserva al MUHBA. Sota, hi ha una errònia traducció al castellà. La traducció exacta seria:

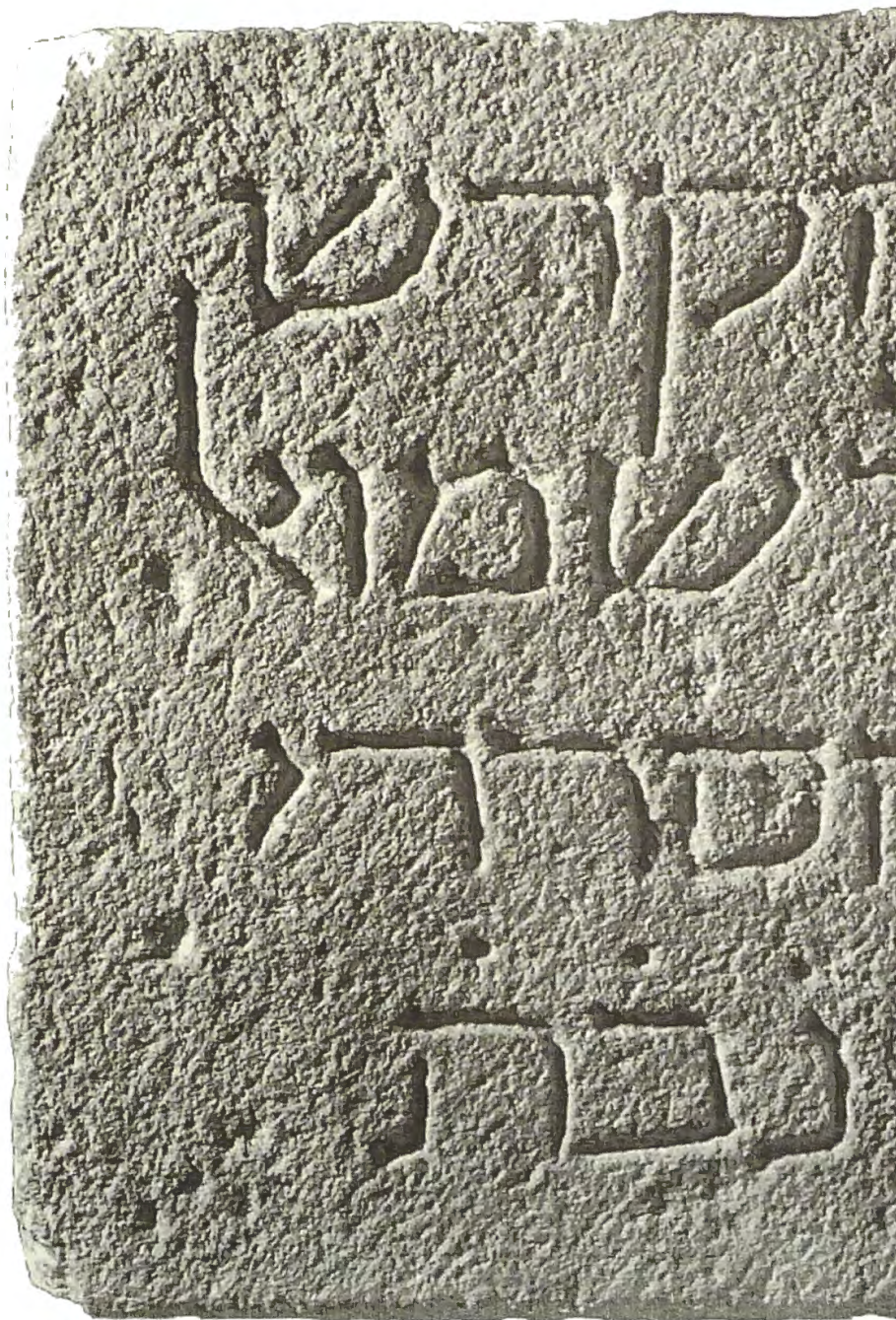
"Fundació Pía de Samuel Ha-Sardí: La seva llum viurà per sempre. Any 692"

(692 del calendari musulmà. 1314 del cristià)

La meua terra m'és
tancada eternament
amb forcellat,
la porta ha estat
barrada i hem estat
desconhortats.

Tota planta s'hi és
marcada i la ciutat
de l'excel·lència ja
profanada i aterrida

Itzak ben Seret Peret
(1326-1407)

A vegades és necessari i forçós que un home mori
per un poble, però mai no ha de morir un poble
per un home sol:

Recorda sempre això, Seferad.

Fes que siguin segurs els ponts del diàleg
i mira de comprendre i estimar les raons
i les parles diverses dels teus fills.

Que la pluja caigui a poc a poc en els sembrats
suau i molt benigna damunt els amples camps.

Que Seferad visqui eternament en l'ordre i en
la pau, en el treball, en la difícil i merescuda
llibertat.

XLVI, La pell de brau
Salvador Espriu

No és el mar el que està entre nosaltres,
no és l'abisme el que està entre nosaltres,
no és el temps el que està entre nosaltres
som nosaltres els qui estem entre nosaltres.

Lea Goldberg

Un poco più animato.

85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108

dim. E
rit.
cresc.
mf
f
p
espress.
a tempo
poco
H
all.
rit.
morendo

Job

Un poco più animato.

The musical score consists of ten staves. The top staff is the vocal line, starting with the instruction 'Un poco più animato.' and ending with 'morendo'. The piano accompaniment includes various textures, including triplets and sixteenth-note patterns. Performance markings include dynamics (mf, f, p, espress.), articulation (accents), and tempo changes ('a tempo', 'rit.', 'all.', 'morendo'). The key signature has three sharps (F#, C#, G#) and the time signature is 3/4. Measure numbers 85 through 108 are printed on the right side of the page.

קול נדרי
Kol Nidrei
Violoncello Solo

Max Bruch
Op. 47

espress. **A** *Adagio ma non troppo*

13

16 *p dolce* *cresc.*

20

24 *p* *cresc.*

28 **B** *p* *cresc.* **TUTTI**

34 *p* *cresc.*

38 *con prio* **C**

42

44

47 **D** *cresc.*

51 *f eq espress.*

La matinada del 21 de març de 1919, quatre-cents vint i set anys després de l'expulsió ordenada pels reis catòlics, el govern conservador de Romanones deporta doscents immigrants jueus, majoritàriament russos en el vapor Manuel Calvo rumb a Odessa (Tuquía), tot i que mai va arribar a port. Així ho explicava el número 11 de la revista "Catalunya Marítima" en un article titulat "l'Avaria del Manuel Calvo" el 20 de maig del mateix any:

"A son degut temps vàrem donar compte de l'accident del vapor Manuel Calvo, de la Companyia Transatlàntica, ocorregut a l'estret dels Dardanel·ls el mes de març. El dissabte, dia 17 del corrent, tornava el vapor al nostre port, després d'haver fet el viatge des de Constantinoble sense cap destorb. Per la relació que han fet els oficials de l'accident, resulta que la topada amb la mina fou en extrem seriosa, posant el vapor en perill imminent de naufragar.

El Manuel Calvo va sortir de Barcelona el 21 de març, portant a bord 202 súbdits russos expulsats pel govern espanyol. Ultra la tripulació hi anaven també uns quaranta mariners del cuiracat Alfonso XIII, encarregats de la custòdia del vapor i als quals comanava el tinent de navili don Ermengol Franco Salgado Araujo. Arribà a Tolón el Manuel Calvo el 22, a les sis del matí i a les tres de la matinada del 52 empenia viatge directe a Constantinoble. Les autoritats franceses de Tolon donaren instruccions al capità sobre la ruta que havia de seguir. Aquestes instruccions devien ésser equivocades per quan el Manuel Calvo va entrar de ple en un camp de mines. El dia 29, a dos quarts d'onze, trobant-se el vapor a cinc milles de la illa de Tenedos, se sentí una terrible explosió a la part inversal d'estribor de la bodega núm. 1. A causa de l'explosió es va produir un esboranc d'uns 70 metres quadrats. L'explosió fou tan forta que féu saltar el vapor. El pànic que es va produir és indescriptible.

Les víctimes totals a causa de l'accident foren 26 tripulants de coberta, 8 mariners de l'Alfonso XIII i 71 súbdits expulsats. Total: 105.

Tota la primera bodega va quedar trossejada i inundada, enfonsant-se el vapor de proa. Sortosament el mampar de la segona coberta va resistir, evitant que el vapor no s'enfonsés.

El Manuel Calvo passà tota la nit abandonat a la illa de Tenedos i l'endemà, avariada la telegrafia sense fils, es demanà auxili. Encara que contestaren varis vaixells, cap s'hi va acostar per por de topar amb les mines. Finalment es va presentar el destroyèr anglès Sportive, el comandant del qual donà cinc minuts de temps perquè tothom abandonés vapor. Després es presentaren dos remolcadors tripulans, però la resta es va negar a abandonar el vapor. Després es presentaren dos remolcadors anglesos que vararen el Manuel Calvo a la platja de Jukery Bay (costa d'Àsia, a la tarda del 30. El vapor feia molta aigua i seguia enfonsant-se d'estribord. Es llançaren varis bots, desembarcant tota la tripulació excepte el capità don Manuel Morales, el primer oficial don Pere Miranda i el segon oficial don Josep Capell.

El primer d'abril, a la tarda, els remolcadors el remolcaren, navegant enfonsat de proa, arribant a Constantinoble el 3, a la tarda, essent posat al dic sec on fou avariada provisionalment l'avaría.

Troband-se en disposició de navegar, el Manuel Calvo va empendre el viatge de retorn el 10 de maig, arribant el 17 a Barcelona sense novetat."

L'accident del "Manuel Calvo"

El vapor *Manuel Calvo*, de la Companyia Transatlàntica, va sortir, a mitjans de març, cap a Odessa, portant uns doscents súbdits russos i turcs, expulsats pel Govern espanyol. El dia 13 de març topà amb una mina a l'Oest de l'Illa de Tencidos, prop de la entrada de l'Estret dels Dardanelos. A causa de la explosió s'obrí una via d'aigua i s'inondà la bodega. Es va poder ataconar l'elaboranc, i fou remolcat el vapor fins a Múdro, a la Illa de Lemnos. L'explosió ocorregué cap a mitja nit, hora en que tot el personal dormia, precisament a la part en la qual es feu el forat, produint-se la via d'aigua que menaçava inondar el vapor.

Des de Múdro fou remolcat a Constantinobla. A causa de l'accident resultaren 27 morts.

ELS SEGURS

La Companyia «Allende»

El dia 6 de febrer celebrà Junta general d'accionistes la Companyia de segurs marítims «Allende».

En la Memòria presentada pel Consell d'Administració es dedica un elogi al president, don Manuel Allende, a les iniciatives del qual es deu la fundació i constitució de la Companyia.

També es fa esment de l'actuació de la gerència en els difícils moments que ha passat durant els continents rissos de la navegació.

Durant l'exercici de 1918 s'asseguraren capitals per valor 95.874.410 pessetes; cobraren primes i doblers per valor total de 3.384.324'75 pessetes; ocorregueren sinistres per valor de 1.437.074'88 pessetes.

El balanç soue un actiu i passiu de 7.500.441'78 pessetes, havent-se obtingut 1.054.250 pessetes de beneficis. S'ha repartit un 10 per 100 als accionistes.

FILL D'EN RAMON A. RAMOS
 Armador i Consignatari
 Casa Sucursal a Melilla. Direcció Telefònica y Telefonos a Barcelona, RAMON. A Melilla, ONRAMOS
 Passeig de Colón, 19 — BARCELONA — Telèfon 295 A

AGENCIA GENERAL DE DUANES
J. BRUGUÉ I FILLS
 Josep A. Clavé, 81 — Telèfon 4000 A.
 Cases a Port-Bou i Cerbère — Consignacions, Exportació, Importació

LA UNIVERSAL
 Fàbrica de galletes i pa de **JOSIP PERMANVER**
 Exportació de galletes a tots els ports d'Espanya i Ultramar
Purè Permanver
 El millor aliment vegetal propi per a la navegació per la seva conservació indefinida.
 Passeig Colón, 2 i Mercè, 44 - Telèfon 2826 A. - Sucursals: Mercè, 7

P. GALLASTEGUI, s. en c.
 Ship-Chandler Furnish all kinds Provisione de tot classe de
 of provisions at the most quèreres per a velles
 modernes lincs.
Carrer de la Mercè, núm. 17 - BARCELONA

AGENCIA GENERAL DE TRANSPORTS INTERNACIONALS
 DUANES - TRANSPORTS
J. PALAZON, s. en cia.
 Josep A. Clavé, 8 — Telèfon 1959 A.

MARTIN, s. en c.
AGENTS DE DUANA I CONSIGNATARIAS
 AMPLE, 30 I 32 — TELEFON 889 A.

MAJÓ I PIÉ
 CASA PROVIDORA DE VARELLS
LICORS, VINI I VINAGRES de totes classes
 ESCUDELLERS, 46

EFFECTES NAVALS
JUST MARLES
 Agent de The British Jodifishing Corporation & Patent Co Ltd.
 (London-New York), contractors to the Admiralty
 Pictures esquadras i especials per a velles de ferro i fustes
DESPATX: AMPLE, 28, pral. - Telèfon A. 296

MOTORS MARINS "WOLVERINE"
 AGENCIA GENERAL I TECNICA
MOTORA NAVAL IBERO AMERICANA
 Rambla del Centre, 7 — BARCELONA — Telèfon 1189 A.

BITACORAS
 FANALS MARÍTIMS
TELEGRAFS
MAQUINARIA
 REPARACIONS
 A BORD

E. I. PASCUAL
MONTURIOL
 RONDA SANT PAU, 39
 BARCELONA

L'AVARIA DEL VAPOR "MANUEL CALVO"

Un aspecte de l'avaría

L'avaría vista des de l'interior

Manuel Morales Muñoz, capità del Manuel Calvo.

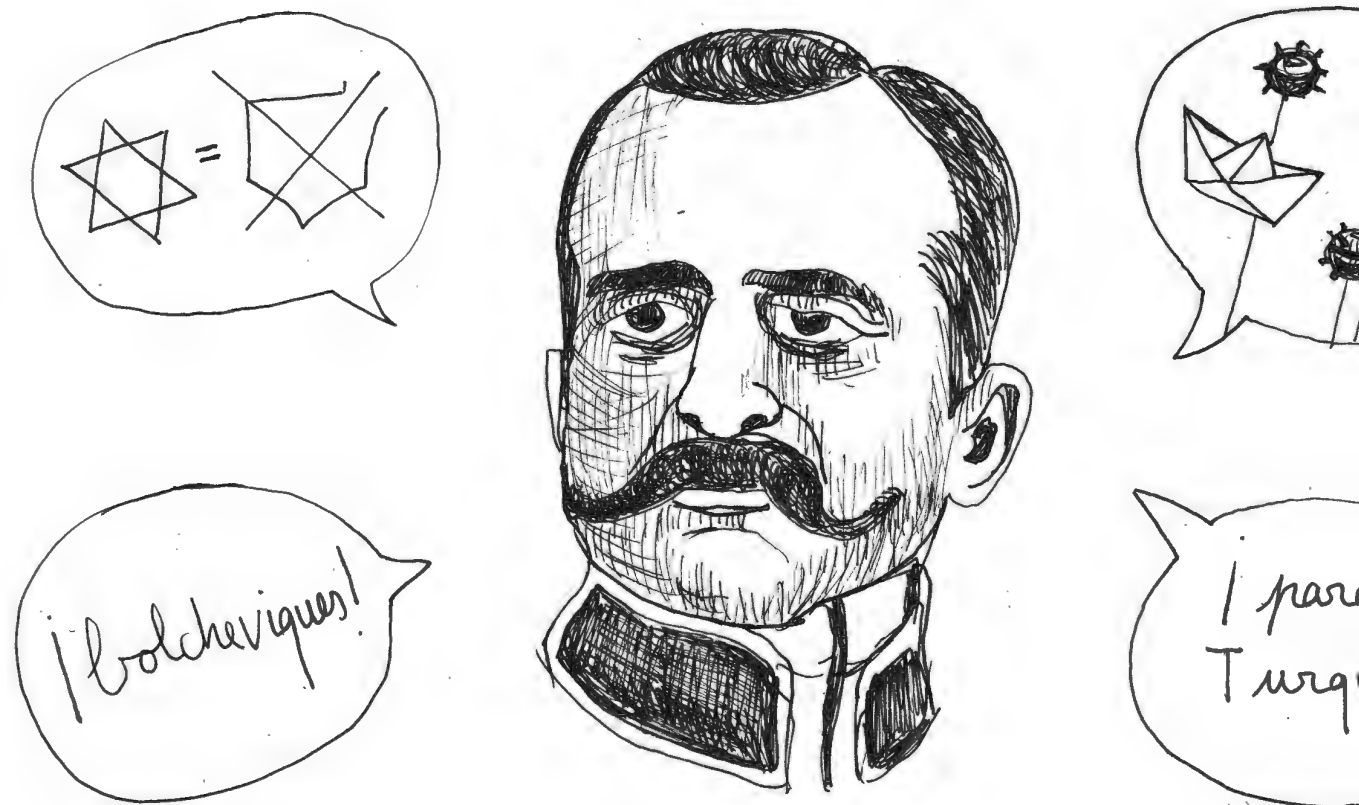
Altre aspecte de l'avaría

L'oficialitat reunida entre el ministre d'Espanya a Constantinobla, senyor Servi, i el pare fransès encarregat de la religió catòlica

Núm. 7 i 11 de "Catalunya Marítima", publicats el 10 d'abril i el 20 de maig de 1919. Conservats al museu marítim i a la biblioteca de la facultat de nàutica de Barcelona.

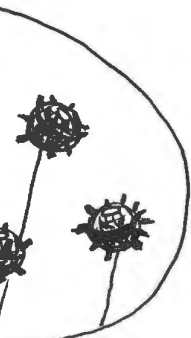
El conde de Romanones se tapaba el tipiti con ma

Y deporta 202 extranjeros indeseables embarcados
nuel Calvo partiendo del puerto de Barcelona con
a Constantinopla.

carrones

¡
a
úa!

en el Ma-
destino

COMPañÍA TRASATLÁNTICA

RELACION de los pasajeros que conduce el vapor Correo MANUEL CALVO
Capitán D. Manuel Morales, Viaje Serv.º

Clase	Nombre y apellidos	edad	Estado	PROFESIÓN	NACIONALIDAD	PROCEDENCIA	DESTINO
1	Matias Isarook	45	SA	Marinero	Ruso	(Finlandia)	
2	Illako Bensainoff	36	"	ebanista	"		X
3	Julio Verony	33	"	calderetero	"		X
4	Vasilio Vazinchenao	37	Odo	marinero	"		X
5	Sergio Skorniakoff	37	"	estudiante	"		X
6	Milvon Sbatillo	28	SA	marinero	"		
7	John Dreier	26	"	"	"	(Finlandia)	
8	Leon Prayhlyski	26	"	"	"	(Polonia)	
9	John Orloski	22	"	"	"	"	
10	Simon Richornaky	26	"	comercio	"		X
11	Leon Rishlyski	33	Odo	"	"	"	X
12	Yokkar Reinikka	38	SA	marinero	"	"	
13	Hindrioom Tlandrit	49	"	"	"		X
14	Alexandre Erikson	30	"	"	"	(Finlandia)	
15	Alfredo Malnin	36	"	cocinero	"		
16	Michal Diamant	31	"	ingeniero	"	(Polonia)	
17	Maximiliano Schmansum	43	Odo	"	"	"	
18	Felix Katsison	54	SA	abogado	"		
19	Boris Polindcina	40	Odo	ebanista	"		X
20	Enrique Spagielman	28	SA	tipógrafo	"		
21	Eufernio Enologink	30	Odo	jornalero	"		
22	Airik Leizerovitch	32	SA	comercio	"		
23	Arum Tallisoker	36	Odo	sombrerero	"		X
24	Simon Wilk	22	SA	comercio	"	(Polonia)	X
25	Lasar Fockerman	27	Odo	"	"	"	X
26	Kalin Karoh Farelgrit	41	"	"	"	"	
27	Tebentin Fardikoff	28	SA	jornalero	"		
28	Dimitrio Nasarth	37	Odo	"	"		
29	Lucie Sellir	22	SA	su casa	francesa		X
30	Narochek Klaiman	37	Odo	comercio	Ruso		
31	Nashenira Boutman	25	SA	jornalero	"		X
32	Pedro Gottivald	37	"	marinero	"		
33	Miguel Metalin	34	Odo	ebanista	"		X

Mod. V. núm. 1

1000-100/10-1000-100

IBERICA

EL PROGRESO DE LAS CIENCIAS Y DE SUS APLICACIONES
REVISTA SEMANAL
Direccion y Administración Observatorio del Ebro

AÑO VI. TOMO 1.º 31 MAYO 1919 VOL. XI. N.º 280

CHOQUE DEL VAPOR «MANUEL CALVO» CON UNA MINA

Danone

Isaac Carasso Nehama (Tessalònica, 21 de gener de 1874 - París, 19 d'abril de 1939) era un sefardita de Tessalònica que es va exiliar a Barcelona juntament amb la seva família en esclatar la primera guerra Balcànica el 1912. Isaac, la seva dona, Esther, les seves filles, Joana i Flor, i el seu fill, Daniel, es van instal·lar al número 16 del carrer dels Àngels, al barri del Raval. En aquella època, el iogurt i el quefir ja es coneixien a la ciutat, però eren productes minoritaris, pràcticament desconeguts pel gran públic. Carasso va començar a fer iogurt i quefir l'any 1919 al laboratori que havia muntat en el seu propi immoble. Inicialment el venia a les farmàcies, i es despatxava amb recepta mèdica.

El nom de Danone correspon al diminutiu afectuós amb el que anomenava al seu fill Daniel. Aquell va ser el naixement del iogurt industrial a Espanya, amb una producció diària de 400 terrines de porcellana que de matinada distribuïen els empleats del tramvia. L'empresa s'anava fent gran, i el 1921 ja despatxaven kefir i iogurt des de la botiga de la plaça Sepúlveda, (actual plaça Goya). L'any 1925 va obrir una lleteria i pastisseria al número 1 dels carrer dels Àngels. El 1927 van organitzar una degustació per popularitzar els seus làctics al bar Núria de la Rambla, que va ser el primer establiment de restauració a oferir iogurt en els seus esmorzars. Aquell mateix any obrien fàbrica a Madrid, i el 1929 Daniel Carasso estenia la companyia a França, on es va fer molt popular per fabricar els primers iogurts de gustos. Durant la Guerra Civil, Danone va enviar els seus productes a l'Hospital Clínic de Barcelona.⁴

Amb la victòria de Franco, Isaac Carasso va haver de fugir a París, on va morir el 1939, l'any següent, les tropes alemanyes ocuparien França. Fugint de l'antisemitisme nazi, el seu fill Daniel va emigrar amb José Metzger als Estats Units, i en associació van crear l'empresa *Dannon Yogurt*. L'any 1943 un anunci als diaris informava que, després del triomf de Danone a Barcelona i París, ara el iogurt havia conquerit Nova York.

Operaris de la fabrica de iogurt a Barcelona. Cap el 1930.

4. Diari Ara [en línia]: En aquesta casa del raval va néixer Danone. [Theros, Xavier] Article web, 12/04/2019-, [consulta: 14 d'Abril de 2020] Accés restringit als subscriptors de l'Ara digital: https://www.ara.cat/suplements/diumenge/aquesta-casa-Raval-neixer-Danone_0_2215578428.html

Damos las gracias al Público
 por la buena acogida que se ha servido dispensarnos y le aseguramos que todos nuestros esfuerzos van dirigidos a conservar su confianza, estando dispuestos a no regatear ningún sacrificio para ello

Yoghourt Natural DANONE
 Sepúlveda, 183 - Tel. 3425 A
Servicio a domicilio

Anunci publicat La Vanguardia el vint de febrer de 1921.

Aparador de la botiga Danone al carrer dels Àngels número 1, a Barcelona.

Anunci "Danone les desearia feliz Hanukkah". Litografia. 1930

Blanc de Zenc Talar

Enric Talarewitz Smilovich, va néixer a Istambul el 1883, fill d'immigrants rusos que fugien dels pogroms de finals del segle XIX. Al 1918 es va traslladar a Barcelona i va ser membre cofundador de la Comunitat Israelita de Barcelona. Va muntar una petita empresa dedicada a fabricar Blanc de Zenc sota la marca comercial *Talar* situada a la riera d'Horta -actual rambla de Prim- a l'altura del carrer de Pere IV, al barri de Sant Martí. En poc temps es convertí en un dels referents dins del sector químic industrial català. Talarewitz va estar molt vinculat al barri de Sant Martí, i el fet que fos un gran aficionat a l'esport el va dur a fer-se soci del club esportiu Martinenc. El 1923 funda juntament amb altres socis del club la secció de basquet, en la que ell mateix va participar com a jugador.

La dècada de 1920 a 1930 foren els anys durs de les protestes i el pistolerisme a Barcelona, i tot i que la situació era generalment convulsa, va ser especialment delicada pels jueus; la premsa conservadora els senyalava com els instigadors de la revolució socialista, i els sindicats obrers per contra els vinculaven als interessos del capitalisme i les classes benestants. Malgrat tot, la demanda es dispara i l'empresa creix fent dues ampliacions a la fàbrica entre 1926 i 1929. Amb l'esclat de la guerra civil la fàbrica és collectivitzada per la CNT i Talarewitz marxa juntament amb la seva dona a Le Havre, on va morir el 8 de febrer de 1938. Després de la guerra, la fàbrica queda en mans de dos germans d'Enric Talarewitz, que per tal d'evitar problemes amb el franquisme (Tolarewitz va ser víctima de la teoria de la conspiració judeo-masònica), van fer un donatiu a *la División Azul*.⁵

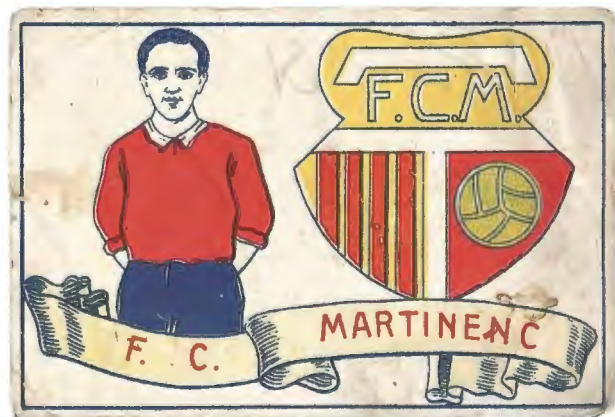

Personal a l'interior de la fàbrica Espanyola de Blanc de Zenc, propietat d'Enric Talarewitz.

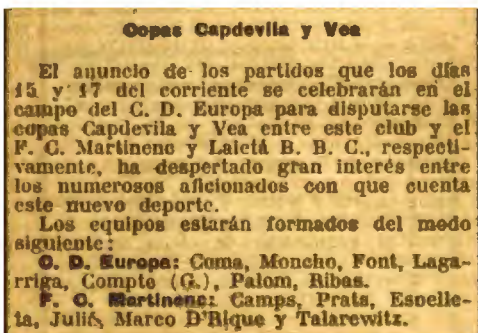
5. Valentin, Manu. (2019). *Los felices años veinte*. Dins de *Voces Caídas del cielo. Historia del exilio judío en Barcelona (1881-1954)* (pp 83-88). Barcelona: Comanegra

Samarreta del Martinenc amb el dorsal d'Enric Talarewitz. 1923. Fons particular

Cromo de la collecció "Clubs de fútbol españoles" de "Chocolates Amatlles" i la casa de publicitat "Reclamos Arrufat". 1929.

Publicació al diari "El diluvio" amb l'alineació dels partits. 9 d'agost de 1924.

Buenos Aires, 27 de Desembre de 1930. Es dicta el processament de 108 socis de la *Migdal*, una xarxa d'explotadors de dones integrada per delinqüents judeo-polonesos que operaven a Argentina i altres països de sudamèrica entre 1906 i 1930. La majoria dels seus integrants van aconseguir fugir creuant l'Atlàntic a la recerca d'una nova destinació on reestablir el negoci de l'explotació, i aquesta va resultar ser Barcelona. El periodista Paco Madrid, qui popularitzà el nom de "*Barrio Chino*" pel Raval, escriu el nou d'abril de 1934 al diari *La Voz* el primer d'una sèrie d'articles sobre el desembarcament de la *Migdal* i les sòrdides activitats que desenvolupava des de la seva arribada a Barcelona el 1930. Un fragment del 10 d'abril:

*"Las mujeres polacas eran poco conocidas de los españoles. La mujer de Polonia era un tipo completamente opuesto al característico de España. Podía dar buenos rendimientos... Claro, la novedad. Y a medida que iban llegando judiopolacos a Barcelona, aumentaba en las mancebías populares la blanca carne de Varsovia y de Lwow, de Wilna y de Crakovia. -En el burdel Madame Petit hay veintiséis..."*⁶

Les noies eren captades a les aldees rurals i remotes de Galitzia, al nord dels Carpats. La misèria del medi rural i la violència exercida pels pogroms propiciaven que les noies i les seves famílies caiguessin en l'engany de les màfies.

Malgrat les detencions esporàdiques, la xarxa no es va desintegrar per si sola fins a l'inici de la guerra civil, coincidint amb el declivi d'aquest tipus d'establiments, com el cas del *Madame Petit*, un dels bordells que més judeo-poloneses tenia en servei.

El bordell va obrir al voltant del 1888 amb la injecció de visitants que va suposar l'Exposició Universal a la ciutat. Moltes de les dones que hi treballaven eren estrangeres que fugien de la primera guerra mundial i s'emparaven en la neutralitat d'Espanya.

La vitalitat que experimentava Barcelona a principis de segle XX es reflectia també en els seus bordells. *El Madame Petit* era el més luxós de la ciutat i tant la clientela com les treballadores venien de tot arreu. Es trobava dins de l'històric "barri xinó" de Barcelona, al número sis del carrer Arc del Teatre. Va ser clausurat l'any 1956, arran d'una llei que declarava la prostitució abolida. En aquell moment el *Madame Petit*, que havia patit un llarg declivi, ja havia perdut tot el seu antic esplendor. El va succeir una pensió anomenada "Pensión Los Arcos". L'edifici que ocupava va ser enderrocat en el marc de les operacions urbanístiques de transformació del Raval. Ara hi resta el solar.

Al mateix carrer Arc del Teatre, el tram que anava fins a la cantonada del carrer Migdia (actualment avinguda de les Drassanes) hi van haver diversos prostíbuls, i la zona era coneguda amb el nom dels quatre cantons.⁷

De l'arxiu *Paco Villar*. Prostituta en una habitació del Madame Petit. Data indeterminada.

Monedes bescanviables per l'ús intern del prostíbul.

Profilàctics de la casa de "Gomas y lavajes La Japonesa" al carrer Arc del Teatre núm. 1

6. Valentin, Manu. (2019). El exilio judeoazquenazí de los años treinta . Dins de Voces Caídas del cielo. Historia del exilio judío en Barcelona (1881-1954) (pp 150-161). Barcelona: Comanegra.

7. Història de Barcelona [en línia]. Madame Petit. Especials: Bordells 1900-1956, [Prat Sierra, Hèctor]: Article web, 12/10/2013 -, [consulta: 1 de Maig de 2020]. Disponible a: <http://www.historiadebarselona.org/madame-petit/>

Les délicieuses

es kosher

Ibérica Films

La curta i curiosa història de la *Ibérica Films* no s'entén sense la figura de David Oliver. Nascut el 1880 a la Galícia Oriental (actual Ucraïna) en el marc d'una família jueva que fugint dels pogroms es va instal·lar a Bremen el 1905, va ser un dels pioners de la indústria cinematogràfica, que cap al 1915 ja posseïa un 25% del mercat alemany. El 1917 va ser un dels fundadors dels estudis UFA i, el 1919, va crear la productora de la qual sorgirien algunes de les obres mestres d'Ernest Lubitsch o el cèlebre *Das Kabinet des Dr. Caligari* de Robert Wiene. A principis dels anys trenta, amb Hitler a punt d'arribar a la cancelleria va decidir exiliar-se a Barcelona, una destinació atractiva en el context de l'Espanya republicana.⁸

El 12 de setembre de 1933 va fundar la productora *Ibérica Films SA* amb Kurt-Louis Flatau i el català Mariano Rubio. La majoria dels treballadors de la productora eren refugiats, entre d'altres; Henrich Gäetrner com a director de fotografia, el compositor Max Winterfeld s'ocupava de la música, i Herbert Lippschitz dels decorats. La productora va fer quatre pel·lícules i dos documentals; *Doña Francisquita* (1934), *Una semana de felicidad* (1934), *Poderoso caballero* (1935), *Aventura oriental* (1935), *Vistas de Barcelona* (1935), i *Los caminos de Don Juan Serrallonga* (1935). L'esclat de la Guerra Civil el va fer exiliar-se a Londres on, juntament amb Alexander Korda, va crear els *Denham Studios*. Es va dedicar a la indústria del cinema fins la seva mort, el 1947.⁹

Hans Behrendt, director del primer èxit de la productora amb *Doña Francisquita*, no va córrer la mateixa sort. Behrendt va ser capturat a França pel govern col·laboracionista de Vichy durant la batuda del velòdrom d'hivern ocorreguda del 16 al 17 de juliol de 1942, per ser posteriorment deportat al camp d'extermini d'Auschwitz on va ser assassinat el 14 d'agost del mateix any.

Sobre amb l'imatge i l'adreça de la productora.

David Oliver cap al 1930.

8. Festival de Cinema Jueu [en línia]: Els exilis de ibèrica films, una productora alemanya a la Barcelona republicana. Article web, 31/07/2017-, [consulta : 2 d'abril de 2020]. Disponible a: <https://fcjbarcelona.org/ca/project/dona-francisquita-4/>

9. UFA MAN [en línia]: The Unknow Story of Film Pioneer David Oliver [Oliver, Mark]: Web, creada el 2012 -, [consulta 1 de juny de 2020]. Disponible a: <https://ufa-man.com>

Repartiment de *Doña Francisquita*, amb Raquel Rodrigo com a Francisquita asseguda al centre, Antonio Palacios en el paper de Cardona al seu costat, darrere d'ell Fernando Cortés, en el paper de Fernando, i Matilde Vazquez interpretant a Aurora la Beltrana dreta al centre amb tocat.

Fotograma del llargmetratge *Doña Francisquita*, de Hans Behrendt. 1934

10. Hemeroteca de La Vanguardia [en línia]. Cinematografia, El estreno de anoche: Una adaptación cinematográfica de *Doña Francisquita* [J.Ruiz de Larios]: Pàgina 13, edició del 6 d'abril de 1934, [consulta: 13 de Juny de 2020]. Disponible a: <http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.com/LVE07/HEM/1934/04/06/LVG19340406-013.pdf>

CINEMATOGRAFIA

EL ESTRENO DE ANOCHE

Una adaptación cinematográfica de "Doña Francisquita"

En el Fémina

«DOÑA FRANCISQUITA, una adaptación cinematográfica de la obra de Romero y Fernández Shaw, musicada por el maestro Vives

Dirección: Hans Behrendt.

Producción: (Ibérica Films)

Afortunadamente o no, esta «Doña Francisquita», estrenada ayer noche en el Fémina, se parece muy poco al original que, sobre una comedia de Lope de Vega, escribieron Romero y Fernández Shaw. Ocurrió, así, que se nos ofrece la adaptación de una adaptación, porque si en el fondo el tema sigue siendo el mismo, y aunque la anécdota haya sido respetada, el camino seguido por el autor del guión, no es que sea opuesto precisamente, pero sí tan distinto que no hay forma humana de formular un paralelo entre la película y la zarzuela.

Más vale, seguramente, que haya sido así. Aurora, la Bertrana, aparece en el film con menos personalidad que en el teatro. Es una figura decorativa, una figura sin más realidad que la que le presta Matilde Vázquez. «Doña Francisquita»... Pero no es esto, precisamente. Nos interesaba, desde la butaca y frente a la pantalla, otra cosa. Nos interesaba encontrarnos con una película. Nada más. La popularidad de «Doña Francisquita» exigía que dejásemos aparte toda preocupación de orden teatral. Mala o buena, como zarzuela, no nos íbamos a creer ahora con derecho a emitir un juicio que nadie nos pedía. Por lo demás, no se ocultaba a nadie que no íbamos a ver una transcripción cinematográfica de una obra teatral. Todo lo contrario: se trataba de una sencilla interpretación, y como a tal había que aceptarla.

Lo interesante, insistentemente, era eso: saber si, realmente, nos encontraríamos ante un film. Y la verdad es esa «Doña Francisquita» posee como película un puñado de valores notables. Una buena fotografía, sobre todo; una fotografía excelente, cuando no excelentísima. Se advierte, por otra parte, una mano hábil; una mano diestra en estas artes. «Doña Francisquita» tiene muy poco que envidiar, como valores técnicos, a cualquier film salido de una buena firma extranjera. Si algún reproche tiene es ahí precisamente donde lo fundaríamos: en un exceso de preciosismo técnico que ha dado como resultado el que nos encontremos con un film de aire muy poco menos que alemán.

Esto aparte, están bien resueltas, cinematográficamente, la mayoría de las situaciones musicales. Situaciones que han sido aprovechadas en su totalidad, respetando poco menos que en absoluto la partitura original, y que hacen del film una cosa ligera, entretenida y fácil. Que no perdamos al original hay en la película dos o tres composiciones excesivamente diferenciadas del resto, pero que no dejan de estar resueltas con garbo.

En cuanto a los intérpretes, destaca por su gracia y naturalidad expresiva la figura de Raquel Rodrigo, admirable en los primeros planos. Raquel Rodrigo es una muchacha que, a nuestro entender, tiene un amplio camino en el cine. Matilde Vázquez incorpora el rol de Aurora la Bertrana, con garbo y desenvoltura. Félix de Pomés, sobrio, natural y sencillo. Gracioso, Palacios. Fernando Soler es incorporado por Cortés, un muchacho que hace aquí su aparición como artista cinematográfico. Para terminar digamos que esta adaptación cinematográfica de «Doña Francisquita» ha sido dirigida por Hans Behrendt.

J. RUIZ DE LARIOS

FOX presenta:
LA CIUDAD de CARTON.
Catalina Barrena

ASPECTOS

DESFILE DE CANDILEJAS

No hace muchas semanas se estrenó en L'Apollon, de París, el nuevo film de Lloyd Bacon, realizador de «La calle 42», sobre el tema del music-hall. Se trata del ya casi famoso «Footlight Parade», que en Francia se titula «Prologues» y en España se llamará «Desfile de Candilejas».

La crítica en general ha renovado, corregido y aumentado, los elogios que dedicó a Lloyd Bacon, con motivo del estreno de «La calle 42», por la inteligencia y el profundo sentido del cine que ha hecho alarde este director de los estudios Warner Bros. First National al tratar de llevar nuevamente a la pantalla la vida de entre bastidores que tan profusamente nos fue ofrecida en los primeros tiempos del cine sonoro.

«Gringote» publicaba el 16 de marzo un mag-

nífico artículo de Georges Champeaux, del que reproducimos los siguientes párrafos:

«Si me dejara llevar del primer impulso, escribiría netamente que «Desfile de Candilejas» es una obra maestra. Pero es necesario abstenerse de emplear ciertas palabras, sobre todo tratándose de una producción reciente, pues solamente los años pueden dar a una obra la consagración que aquella palabra implica. No hablaré, pues, de obra maestra, pero me apresuraré a decir que «Desfile de Candilejas» es el film más deslumbrador que yo haya visto jamás. Uno sale de allí con los ojos desvanecidos, la retina obría. Sinceramente, yo no había probado cosa semejante.

La película comienza, desde las primeras imágenes, con las idas y venidas, las entradas y salidas, las apariciones y repariciones del inimitable fantasista que es James Cagney. Cuando el nombre de este artista apareció en la pantalla, la noche del estreno, la sala rompió en aplausos. Desde hace algunos meses, después de haber visto varias películas de Cagney, el público sabe muy bien lo que este nombre significa, que no es solamente una promesa de risa, un mómico sino, para decirlo con palabra exacta, un ánima de fiestas especializado en el personaje de listo que lleva adelante las tareas más diversas, siempre a presión, siempre corriendo, siempre atolondrado, aumentando al mismo tiempo el voltaje de sus «spartanatos». Todo lo que se encuentra cerca de este torbellino del cual él es el centro, tiene una movi-

lidad irresistible. Una especie de «golf-stream» ambulante.

Cagney tiene aquí un papel de un antiguo director de películas mudas, reducido a la miseria por el advenimiento del cine sonoro, y que, con la ayuda de dos comanditarios, monta una agencia teatral que, bien organizada, podría suministrar a todos los empresarios de los Estados Unidos, cuadros de music-hall, a base de «girls y boys», para llenar la primera parte de su espectáculo. Para ello tendrá necesidad de encontrar continuamente nuevas y originales ideas. Pero, mal secundado, robado y traicionado por sus socios, ha de procurarse de contratar al personal, de dirigir las repeticiones de detalle, de controlar las cuentas, e incluso, en un momento decisivo para la empresa, se ve obligado a reemplazar a una estrella sobornada por un competidor. Todo esto sin perjuicio de la «administración» de tres asuntos sentimentales. ¡Ah, vamos! — dirán los amantes de la novedad — todavía otra película del espíritu de «La calle 42» y «Vampiresas 1933». Es cierto, y para confesión de una vez, «Desfile de Candilejas» es del mismo autor de «La calle 42». Habiendo hecho una buena película sobre las interioridades del music-hall, Lloyd Bacon ha querido probar suerte una segunda vez. Al fin y al cabo la tentativa no era tan disparatada. De hecho, «Desfile de Candilejas» es superior a «La calle 42».

El primer film era, es verdad, de una observación más escrupulosa, pero «Desfile de Candilejas» tiene a su favor su picardía, el esplendor de sus cuadros, su ritmo embalsado. «La calle 42» era un documental novelado. «Desfile de Candilejas», es una hechicería.

«El découpage» es de una habilidad prodigiosa. Maniobras de la falsa «girl» que opera por cuenta de un competidor cortio de ideas, combinaciones de los comanditarios para despojar al director, gestiones de la mujer del comanditario principal en favor de sus «gigolos», amores de estrellas, rivalidades de secretarías, cantantes; diez intrigas se mezclan y cruzan, se separan y se confunden con una libertad de la cual ni por un momento sale perjudicada la claridad.

Y anotemos que a pesar de esta magnificencia de «La cascada», es «Shanghai Lily» más dinámico, el cuadro con que Lloyd Bacon termina «Desfile de Candilejas».

Las escenas más banales tienen un no sé qué de persuasivo que les impide resultar vanas.

Tres finales de gran revista como en «La calle 42». «Honeycomb Hotel» nos transporta a un palacio para recién casados. Un «ballet» de hombres y mujeres jóvenes persiguiéndose. El tono es una mezcla de elegancia y de malicia como no recordamos cosa igual. «Shanghai Lily» empieza con una escena de bar, continúa con una lucha por el estilo de «Su hombre» y termina con las evoluciones de soldados y muchachas de un dinamismo único. Aun cuando «Desfile de Candilejas» no contara más que con estos dos cuadros, podría asegurarse ya que esto es verdadero y legítimo music-hall. Pero he aquí el «clou» del film. El «clou» de los «clous»: «La cascada».

Un centenar de «girls» magníficas — de esas muchachas al parecer inexpresivas, pero de sensualidad acusada —, juegan en el agua de una inmensa piscina. Unas se deslizan por los toboganes, otras se sumergen en saltos inverosímiles, otras nadan o hacen la «blanca». Los planos americanos nos muestran el cuerpo de las nadadoras lanzándose al agua. Un primer plano: veinticinco bellas cabezas que parecen avanzar hacia la sala, reaparecen pronto en la superficie del agua. Otro plano americano: las «blancas» en grupo, vistas por debajo, se parecen a las caríátidas de un plañón. Uno asiste luego a una especie de «ballet» acúatico que se desenvuelve en aguas, ora oscuras, ora verdes, ora de color de ópalo, afirmándose o disolviéndose, según el ambiente. Los suaves contornos femeninos, tan pronto parecen, tan pronto estumados, tan pronto confusos...

Y todavía planos americanos de espaldas, de cuellos, de pechos, de piernas... Todavía la cámara, inquieta, habiéndose elevado hasta lo más alto, sigue los cuerpos de las bañistas, convertidas en pequeños bastones o en líneas de perlas, que van dibujando, en las aguas agitadas de la piscina, flores, rosas, flores, follajes, collares, diamantes, más flores...

La locura de los ojos de esta especie de embriaguez de la retina de que he hablado al principio — alcanza aquí su paroxismo...

Y anotemos que a pesar de esta magnificencia de «La cascada», es «Shanghai Lily» más dinámico, el cuadro con que Lloyd Bacon termina «Desfile de Candilejas».

Cinema: de «Kirema», igual a movimiento.

URQUINAONA

HOY VIERNES, NOCHE, A LAS 10 EN PUNTO, EN

SESION de GRAN GALA

EN HONOR DEL

Cuerpo Diplomático de Barcelona

en el más
preciado galardón de
su incontable carrera de
triumfos.

LA REINA CRISTINA DE SUECIA

VALORES:

Interpretación: La excelsa GARBO con John Gilbert y Lewis Stone.
Dirección: El mago Rouben Mamoulian.
Argumento: La Vida de la más singular de las Reinas.
Decorados: Cedric Gibbons.
Cameramen: Williams Daniels.

Metro Goldwin Mayer presenta con orgullo esta joya suprema, que la consagra una vez más a la cabeza de la producción.

NOTA IMPORTANTE.—Este film no se proyectará en ningún otro Cinema de Barcelona durante la presente temporada.

En este programa, estreno de la sensacional película de dibujos de Ub Iwerks, EN LOS DOMINIOS DE NEPTUNO, por Willie Whopper (El Embustero).

Hoy en
Kursaal

«El hombre invisible»
en español
para mayor realismo

!!!

RONALD COLMAN, Y LOS DOBLES

Cuando Ronald Colman, solemne anda a través de la niebla de una noche de Londres en la producción de Samuel Goldwyn «La máscara del otro», que presentará en breve los Artistas Asociados, tropieza con su vivo retrato (lo que da lugar a que efectúe una doble y brillante caracterización), simula en la pantalla una situación que se ha producido muchas veces en la vida real.

Por ejemplo: juzgando po. todas las apariencias externas, sólo existe un Rudy Vallee, el popular cantante de la radio americana que ha hecho latir de emoción tantos corazones femeninos de un extremo a otro de los Estados Unidos.

No obstante, Rudy tiene un «doble»: un «doble» que toca el saxofón y que canta ante el micrófono de un modo casi idéntico al romántico estilo del propio artista.

El «doble» de Rudy Vallee vive en Chicago y se llama James Madison. Si se coloca su retrato al lado del de aquél, ni su mejor amigo puede distinguir el uno del otro.

Este es un solo ejemplo de los centenares de dobles personalidades creadas por la Madre Naturaleza al modelar a sus criaturas, tanto la del género humano como las del mundo animal, lo que demuestra que el tema de «La máscara del otro» se sostiene en firmes cimientos. En su doble papel de John Chilcote y John Loder, primero, con una personalidad bien distinta cada uno, Colman realiza una caracterización en «La máscara del otro», que dista mucho de ser imposible fuera de la pantalla, o de la escena.

La historia del crimen está repleta de dobles personalidades. Uno de los casos más recientes en ella registrados, es el de un ladrón de joyas detenido meses atrás en un hotel de la Florida, con casi un millón de dólares en piedras preciosas que había robado. Durante varios años ha vivido como un respetable «gentleman», siendo ignorada su verdadera profesión, excepto de sus amigos y compañeros de delito.

«YO SOY UN VAGABUNDO»

UN NUEVO FILM DE AL JOLSON

El nuevo film de Al Jolson, el inolvidable creador de «El Cantor de Jazz» (el primer parlante) y «El loco cantor», que presentará en breve los Artistas Asociados bajo el título de «Yo soy un vagabundo», señala también una fecha en la evolución del arte cinematográfico. En efecto, el director, Lewis Milestone se ha esforzado durante la realización de esta película en encontrar una nueva fórmula de exteriorización y ha echado mano de medios enteramente nuevos y desconocidos hasta hoy.

Su film, en el que domina sobre todo la fantasía, trata de reemplazar en la pantalla las palabras por los efectos sonoros y de sustituir la frase ordinaria por los diálogos rítmicos. Así pues, resulta muy curioso oír de cuando en cuando una frase musical que ocupa el lugar

MENOS CHUCRUT

INSPIRADA EN LA
FAMOSA ZARZUELA
DEL MAESTRO

AMADEO VIVES

DOÑA FRANCISQUITA

DIRIGIDA POR: HANS BEHRENDT

DE IBERICA FILMS

Y MÁS FANDANGO

El clima polític dels anys trenta a Europa es podria qualificar com a poc, de calent. La proliferació de nacionalismes exacerbats als governs d'arreu, la instauració del feixisme a Itàlia resultant del cop d'estat de Mussolini el 1922, i la victòria de Hitler a les eleccions alemanyes de 1933 van provocar una onada de refugiats que escapaven del totalitarisme.

Milers d'alemanys van emigrar a Espanya, especialment a Barcelona on de fet, ja existia una colònia alemanya majoritàriament d'ideologia conservadora, que va simpatitzar còmodament amb el nazisme.

Bona part d'aquests residents alemanys pertanyien a alguna organització patriòtica o freqüentaven algun club. El *Zum Zillertal*, al número 228 del carrer Provença, va ser una cerveseria alemanya amb sala de ball activa del 1920 al 1940. Era un local molt concorregut i funcionava com a punt de trobada de la comunitat alemanya a Barcelona. Tant era així que el 29 de novembre de 1932 va tenir-hi lloc una conferència del partit nacional-socialista.

De caire completament oposat hi havia el *Bar Scandinavia*, situat al carrer del Migdia 16 (enderrocat als anys 50 conseqüència del pla d'esponjament de l'avinguda Drassanes).¹¹

Al cor del "Barri Xino", el carrer del Migdia era una via molt concorreguda per tota classe de canalles i malfactors, plena de tavernes, bordells, i venda d'articles robats. No queda clar si l'*Scandinavia* i l'anomenada «fonda alemana» eren la mateixa cosa repartida en dos edificis o si eren negocis amb amos diferents, el què sí se sap és què eren edificis contigus amb una clientela molt relacionada. El bar el regentava l'austriaca Käthe Goedel-Römer des de 1920, i era un lloc de reunió per refugiats centre europeus i alemanys d'esquerres a la ciutat. A l'*Scandinavia* s'hi ajuntaven gent de l'entorn del *DAS (Deutsche Anarcho-Syndicalisten)*, majoritàriament jueus com; Günther Wannrich, Karl Brauner, Elly Götze, Charlotte Margolin, Willi Winkelmann, Heinz Rosenstein, i Rudolf i Margaret Michaelis, que vivien al mateix carrer del Migdia.¹²

11. No te quejarás por las flores que te he traído [en línia]: Los alemanes y la calle Mediodía [March, José]: Article Blog, 15 de març de 2015 -, [consulta: 6 de Maig de 2020] Disponible a: <https://lavaix2003.blogspot.com/2015/03/los-alemanes-y-la-calle-mediodia.html>

12. Entremons. UPF Journal of World History [en línia]. El exilio judeoasquenazi en Barcelona (1933-1945). Un rompecabezas que pide ser esclarecido [Valentín, Manu]: Revista digital, Número 6, juny de 2014 -, [consulta: 1 de juny de 2020]. Disponible a: <https://www.dropbox.com/s/8zxmbi93oghqgz/entremons-numero6-valentin.pdf>

Margaret Michaelis. Terrassa d'un bar a Barcelona. 1936-1937.

MENÜ

PATATA SCANDINAVIA

OLIVES 0,12

CHOUCRUTTE 0,24

BAGELS 0,28

BOCATA PASTRAMI 0,14

ARENGADAS 0,35

EMPANADAS TONYINA

PEIX FRIGIT 0,54

PEPINILLOS 0,10

BIER

0,45

POTSDAMER
STANGEBIER

0,30

STONSDORFER 0,35

BERLINER Weiße 0,32

50

SITZUNG DES "DAS"

0,52

AM KOMINENDEN
DONNERSTAG UM

20:00 H

Martha Lewin

Martha Wüstemann va néixer el 17 de juny de 1908. Es va formar a Leipzig i es va incorporar a la Joventut Anarcosindicalista (SAJD). Allà va conèixer i es va casar amb Arthur Lewin. Des del febrer de 1929 van treballar amb Gees i Paul Helberg en una estampa de la unió anarcosindicalista FAUD.

El 1932, Martha i Arthur es van divorciar oficialment. Arthur va anar a Espanya el 1933 i Martha i la seva filla el van seguir un any després.

A Espanya Martha i Arthur van participar en les activitats dels anarcosindicalistes alemanys (DAS).

Amb l'arribada de la sublevació militar franquista el juliol de 1936, el DAS, en estreta aliança amb la CNT, es va comprometre a detectar i desarticlar la forta xarxa nazi que s'havia constituït a Espanya.

Martha col·labora en la collectivització de la llibreria «Nueva Cultura» a la rambla catalunya número 72, pertanyent a un alemany militant del partit nazi. És encarregada d'assumir-hi la direcció, administrant-la seguint els principis anarquistes, tot i que els treballadors de la llibreria eren majoritàriament de l'UGT. Va establir vincles amb l'organització llibertària de dones Mujeres Libres.¹³

Després dels fets de maig, els anarquistes de la CNT i la FAI així com els comunistes troskistes es van convertir en el blanc dels comunistes estalinistes del PSUC, PCE i UGT. Martha va ser arrestada per membres del partit comunista mentre era a la llibreria, el seu pis va ser desballestat i la seva filla lliurada amb una carta i un bitllet d'autobús per tal de que se'n fessin càrrec uns amics. Va ser reclosa a la presó de Dones de les Corts, llavors controlada pel NKVD soviètic.

Emma Goldman, aleshores a Espanya, havia fet campanya per aconseguir l'alliberament de Katja Landau, esposa de l'escriptor austríac i trotskista Kurt Landau, residents els dos a Barcelona i militants del POUM. Ell havia estat assassinat recentment pels estalinistes. Per mitjà de l'Emma Goldman, Katja Landau va donar a conèixer la situació de Martha Lewin, que encara es trobava sota presó preventiva. Va ser alliberada, però els chequistes li van requisar tota la documentació i a partir d'aleshores, va haver de viure il·legalment a Espanya.

A falta de documents, Martha Lewin va creuar il·legalment la frontera. Va viure a París des del 1938, on va provar d'establir contacte de nou amb el DAS, molt debilitat arran de les disputes internes entre les forces d'esquerres i per la derrota dels republicans a Espanya.

Per mantenir-se treballava per un col·lectiu de sastres anarquistes búlgars exiliats a la capital francesa. Va aconseguir fugir de l'ocupació nazi de París amb la seva filla, allotjant-se en una maternitat remota, aconseguint sobreviure a la guerra, lluny de París.

Va morir a Munic el 28 de setembre de 1992.¹⁴

13. Valentin, Manu. (2019). Judios Antifascistas en Barcelona . Dins de Voces Caídas del cielo. Historia del exilio judío en Barcelona (1881-1954) (pàg. 169). Barcelona: Comanegra.

14. Libcom [en línia]: Wüstemann, Martha (1908- 1992) aka Martha Lewin aka Julia Alino. Article web, 29/04/2018-, [consulta : 14 de juny de 2020]. Disponible a: <https://libcom.org/history/w-stemann-martha-1908-1992-aka-martha-lewin-aka-julia-alino>

NOVA CULTURA
LLIBRERIA 72
RBLA.CATALUNYA

Exlibris de "Nova Cultura". Colleccionista particular. 1936

El 1936 a l'inici de la guerra a Espanya els països Aliats van recolzar la causa republicana per mitjà de les Brigades Internacionals. Els primers combatents van arribar de Moscou reclutats pel Partit Comunista de la Unió Soviètica, i després s'hi van anar sumant reclutes de tot arreu, no només provinents dels països aliats. Les brigades estaven formades per uns vint-i-quatre batallons ordenats segons l'origen; alemanys, txecs, austríacs, flamencs, escandinaus, eslaus, balcànics, hongaresos, polonesos, búlgars, belgues, francesos, italians, portuguesos, britànics, àrabs, nord-americans, canadencs i... jueus.

La companyia Naftali Botwin, va ser una subunitat del Batalló Palafox, integrada a la 150ena brigada internacional, anomenada Dobrowski. La formaven majoritàriament brigadistes jueus, tot i que també hi havia polonesos, un italià, un grec i dos àrabs, en total, 152 combatents. Durant el seu temps actiu la Botwin van crear un himne, un cor, una companyia de teatre i un diari propi, editat en yiddish des de l'impremta de Marcel Calef, membre de la fraternitat jueva Agudat Ahim a Barcelona.

El batalló va lluitar al front d'Aragó i a Extremadura, i van ser massacrats a la Batalla de l'Ebre. Els dies previs a la batalla de l'Ebre es van establir al Pradell, desenvolupant una vida cultural molt activa. Durant la seva estada van organitzar activitats esportives i concerts corals al poble, que esdevingué per uns dies un Shtetl al bell mig del Priorat.

Collita de 1938, ampolles del celler de Sant Rafel del Pradell de la Teixeta.
Arxiu comarcal del Priorat.

LA MARCHA DE LOS SOLDADOS BOTVIN

CUANDO LOS BATALLONES DE GUERRA DE LA REPÚBLICA AVANZAN, CUANDO LA TIERRA SANGRA Y LA DINAMITA EXPLOTA, UNA CANCIÓN ACOMPAÑA A LAS BANDERAS QUE ONDEAN, LOS BOTVINIS MARCHAN CANTANDO HACIA EL COMBATE. UNA CANCIÓN DE ESPERANZA Y DE VICTORIA DE MILLONES QUE QUIEREN VIVIR EN LIBERTAD Y EN JUSTICIA, Y QUE NOS GUÍA A LOS VALIENTES AL COMBATE FINAL.

¡NO PASARÁN!

ADELANTE, VALIENTE, MARCHAMOS AL ATAQUE, NOSOTROS LOS BOTVINIS, EN LAS BRIGADAS INTERNACIONALES CON EL EJÉRCITO DE NUESTRO PUEBLO. ESTAMOS UNIDOS EN NUESTRO ODIO A LOS BANDIDOS NAZIS, QUE QUIEREN OPRIMIR ESPAÑA, ESTE PAÍS ESCLAVIZADO, PROTEGEREMOS EL ROJO VERDOSO DEL CAMPO, CON LA BANDERA DE LA UNIDAD, ARMA EN MANO. CON EL RANGO DE HERMANOS DE OTROS PUEBLOS Y PAÍSES QUE DESDE AHORA RECHAZAN LA POBREZA Y LA ESCLAVITUD, FORMAMOS LAS ARMAS DE LAS MASAS, EL FRENTE DE LA LIBERTAD, DE LA PAZ Y DEL PAN.

¡NO PASARÁN!

NO DEJAREMOS CAER LAS ARMAS DE NUESTRAS MANOS, COMO EL HÉROE BOTVIN NOS ENSEÑÓ, HASTA QUE EL FUTURO NOS PERTENEZCA, CUANDO EL MUNDO LIBERADO FLOREZCA OTRA VEZ. Y EN ESE TIEMPO FUTURO SIN GUERRA, NUESTROS ESFUERZOS SERÁN RECORDADOS, COMO LOS SOLDADOS JUDÍOS DE BOTVIN,

¡QUE A LA PESTE FASCISTA PERSIGUIERON!

La Fàbrica Lehmann

Els germans Max i Jacob Lehmann van fundar l'empresa Lehmann & Cía el 1885 a Nuremberg per la fabricació i exportació de joguines, porcellanes i articles d'escriptori. Max Lehmann es va casar amb Ella Sontheimer i van fer el viatge de noces a Barcelona. La ciutat estava de moda d'ençà l'exposició universal del 1888, enamorats de Barcelona i veient les possibilitats comercials que oferia la ciutat portuària, Max Lehmann i Ella Sontheimer van decidir quedar-s'hi i obrir una filial del negoci de Nuremberg.

El 1891, un any després del trasllat a París de la seu central d'Éden-Bébé, (nom comercial de la filial que l'empresa alemanya havia prè a França), van començar les obres d'edificació de la fàbrica de Barcelona dissenyada pels enginyers Juan Vigo, B.Giol i Ramon Altrayó en un pati de l'eixample de 1.771m², propietat de Teresa Zanni Quadrat, al número 159 del carrer consell de Cent. La instal·lació oficial de la fàbrica va tenir lloc durant el mes de març de 1894 amb Max i Jacob Lehmann, Eduard Lidenthal i Oscar Stetiner com a socis fundadors, assumint la representació a Espanya de la firma genèrica Fleischmann & Bloedel.

La fàbrica va començar amb un capital de 9.897,25 pessetes procedents de la seu de Nüremberg, amb vuit treballadors i vint treballadores en plantilla. L'agost de 1895, la fabrica donava feina a cent cinquanta empleats i més de vint treballadores a domicili, arribant a les 300 persones a finals de segle.

Els principals clients barcelonins van ser els magatzems «El Siglo», la fàbrica de joguines d'estany i llauna de José Lleonart al carrer de la Canuda, la botiga de «Guadall i Aduá» al número 18 del carrer Fernando VII, i «La Clínica de Bébés» de la senyora Dèlia Codina, al c/ Tapineria núm.6.¹⁵

El negoci era pròsper i la sucursal de Barcelona es va convertir en el punt de sortida de les exportacions cap a Argentina, Cuba, i les colònies africanes espanyoles Fernando Poo, Guinea Equatorial i Tetuan.

El cunyat de Max Lehmann, Max Sontheimer va entrar a la direcció de la fàbrica d'Alemanya, i amb els anys va acabar fent-se càrrec de l'empresa. Preocupats per l'auge del nazisme, Max Sontheimer i Rosa Winternitz van enviar els seus fills Kurt i Dorel a Barcelona l'any 1929. Dorel es va posar a treballar per una distribuïdora de pel·lícules i Kurt es va convertir en el representant comercial de la fàbrica Lehmann a Barcelona, Buenos Aires, i l'Havana.

Lehmann i Lemanos (la distribuïdora hispana de Lehman) van coexistir fins a finals de la dècada de 1930, quan l'auge del Tercer Reich i les lleis de Nuremberg van forçar la liquidació de Lehmann & Cia el 1935, conduint-la a la seva venda el 1939.

Durant la Guerra Civil, Lemanos S.A va ser collectivitzada per fabricar plats i cobreteria per l'exèrcit republicà. Kurt, que s'havia casat amb l'exiliada alemanya Rosl Hellbruner a Barcelona el 1936, atemorits per les prolongacions de la Gestapo a l'estat espanyol van decidir convertir-se al cristianisme i casar-se per l'església el 18 d'agost de 1939.

15. De soldatplomb.blogspot.com, barcelofilia.blogspot.com i l'hemeroteca de la Vanguardia [en línia] 7/6/1893.

16. Sontheimer, Dory. (2014). Les set caixes. Barcelona: Angle Editorial.

Dorel va preferir fugir a Palestina el 1936 per reunir-se amb la seva tieta Ella i la resta de família exiliada. Va morir el 9 de setembre de 1940 durant els bombardejos de Mussolini a Tel Aviv.

Max Sontheimer, que havia sigut nomenat cònsol alemany a L'Havana durant els seus anys a càrrec de la Lehmann va aconseguir escapar a Cuba amb la seva dona. Rosa Winternitz va morir a l'illa a causa d'un infart en assabentar-se que totes les seves germanes, residents a Praga, havien mort en els camps d'extermini nazi. Al final de la guerra, amb la victòria de Franco la fàbrica no es va retornar als seus propietaris pels pactes entre el govern nazi i el règim franquista de no retornar les empreses de capital jueu. Lemanos va recuperar la seva activitat amb socis nous per produir disfresses de felpa durant la posguerra, fins que el 1940 el recinte fabril es va dividir per albergar-hi petits negocis.

Kurt Sontheimer i Rosl Heilbruner, convertits en Conrado i Rosa Sont van ocultar els seus orígens i el trauma viscut fins a la seva mort. La seva història va ser recuperada després de la mort de Rosl l'any 2002, quan la seva filla Dory Sontheimer va trobar una caixa amagada al pis dels seus pares a la Diagonal que contenia fotografies i documentació del passat completament desconegut de la seva pròpia família.¹⁶

FÀBRICA DE JOGUINES LEHMANN & CIA

NÜRNBERG
1885

BARCELONA
1893

NINES DE
PORCELLANA

.....
JOGUINES
DE LLAUNA

VAIXELLA
COBERTERIA

.....
PER L'EXÈRCIT
DE LA REPÚBLICA

CONSELL DE CENT 159, BARCELONA

Els gairebé quaranta anys de dictadura franquista van destruir, en sentit figurat i literal, tota dissidència cultural i/o religiosa amb el règim. El moviment franquista va ser profundament antisemita, practicant un fals filosefardisme per mantenir un *statu quo* vers la política internacional. D'aquesta manera, Franco va signar amb Hitler un decret per repatriar 50.000 sefardites, dels quals només 800 van acabar arribant a Espanya, per ser després deportats al nord d'Àfrica. Alguns còsols espanyols van aconseguir salvar per compte propi 3.000 jueus més, desobeint les ordres del general Franco. La resta van morir als camps d'extermini nazis.

Tots els jueus van ser obligats a convertir-se al catolicisme per inscriure's al registre civil i, el 1941 es va crear el "Archivo judaico", un conjunt de documents classificats a instàncies de la *Dirección General de Seguridad* amb l'objectiu de fitxar i controlar tots els jueus residents al país.

Amb la fi de la II Guerra Mundial, Franco va prendre algunes mesures tàctiques per congraciar-se amb les vencedores potències aliades. Així, el 1951 va permetre la reobertura de la Sinagoga de Barcelona, i el 1968 es va abolir oficialment l'Edicte de Granada.

D'ençà els anys cinquanta, s'han succeït quatre onades migratòries més de jueus cap a Espanya per motius diversos:

Cinquena onada: Entre finals dels cinquanta i principis dels seixanta retornen alguns sefardites des del Marroc i Egipte.

Sisena onada: Asquenazites argentins, xilens i uruguaians que fugien de l'antisemitisme de les dictadures militars dels anys setanta.

Setena onada: Jueus traslladats arran de la guerra dels Balcans i la dissolució de l'antiga Iugoslàvia als anys noranta. D'altra banda, ciutadans jueus que marxen de l'Estat d'Israel descontents amb la política del país.

Vuitena onada: Al 2015 s'aprova una llei amb termini de tres anys que concedeix la nacionalitat espanyola als descendents dels sefardites expulsats d'Espanya al segle XV que ho puguin acreditar. Molts d'ells s'han establert a Barcelona.

Actualment a Catalunya a banda de la CIB, de tall tradicional, hi ha tres comunitats jueves més: els reformistes d'*Atid*, els progressistes de *Bet Shalom*, i la comunitat ultraortodoxa messiànica *Lubavitch*.

A tot això cal sumar tota mena d'organitzacions, confessionals i laiques d'abast nacional i internacional amb sucursals aquí, com la *Baruch Spinoza*, *B'nai B'rith*, l'escola *Hatikva* a Barcelona, la revista *Sefarad*, radio *Sefarat*, *Shalom tv*, *FCJE* (*federacion de comunidades judias de España*), *Red de juderias de España*, *Mozaika*, *AEPJ* (*associació europea del patrimoni jueu*) o l'*Institut d'estudis Món Juïc* entre d'altres.

AQUESTA CIUTAT ÉS UNA JOGUINA

ES
"TAN FRED"

NAVARRA
I MACBA

AQUESTA CIUTAT
ÉS "PASTA"

VERVESH

PAPA

COCA

AQUESTA CIUTAT ÉS
FESTA

MANA

AQUESTA CIUTAT ÉS ANTIGA
CARRERO SENSE
SORTIDA

GAUDI

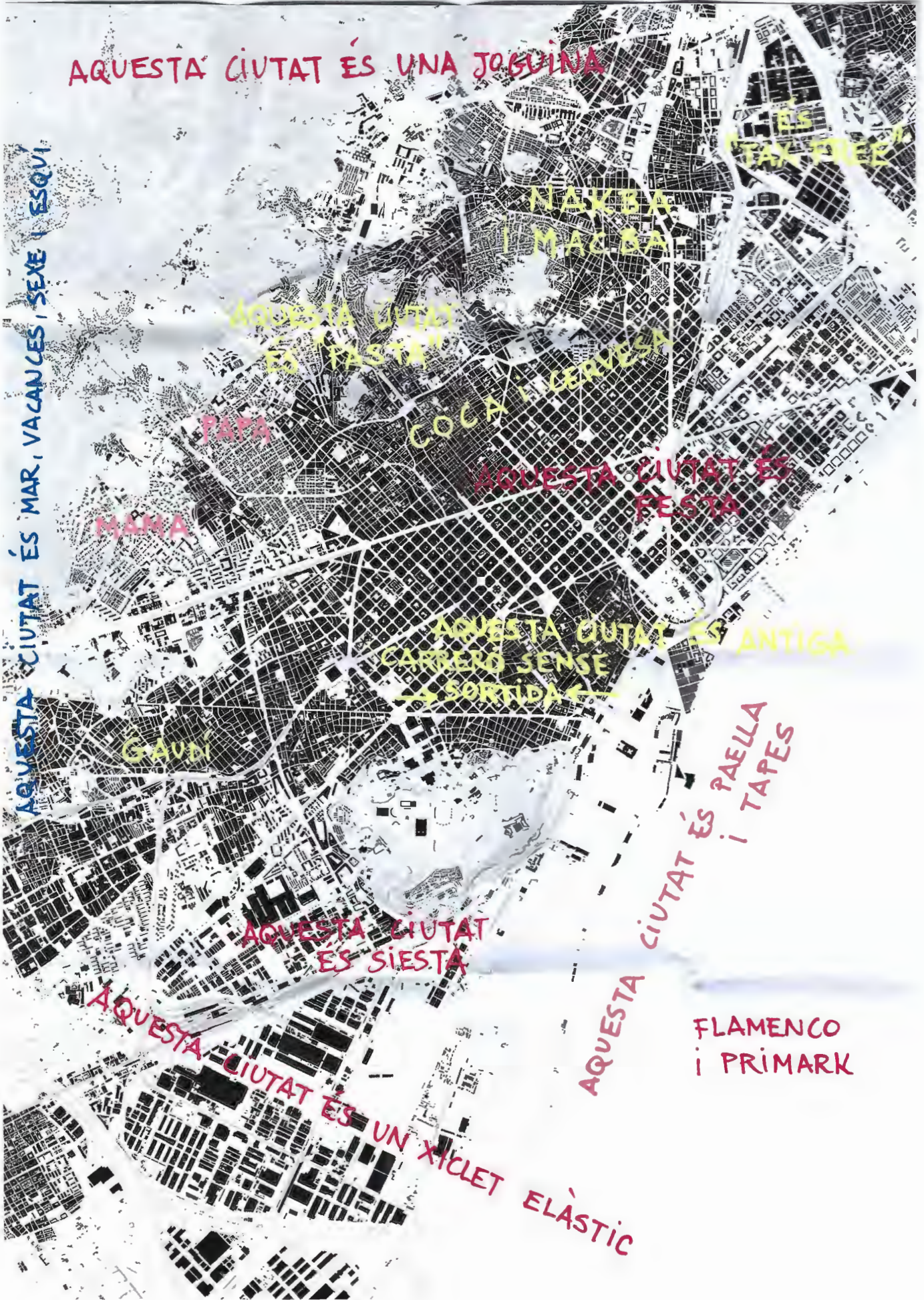
AQUESTA CIUTAT
ÉS SIESTA

AQUESTA CIUTAT ÉS PAELLA
I TAPES

FLAMENCO
I PRIMARK

AQUESTA CIUTAT ÉS UN XICLET ELÀSTIC

AQUESTA CIUTAT ÉS MAR, VACANCES, SEXE I ESQVI

En aquestes últimes línies procuraré escriure de la manera més sintètica possible el que ha suposat per mi aquest treball i el com ha acabat articulat per la pràctica del *fake*, el caràcter subversiu i el gust per la discronia, dotant-lo finalment de la forma i sentit que presenta.

Tot i que el terme s'ha popularitzat i contextualitzat en l'últim segle, és cert que el *fake* no és cap invent de l'època contemporània, i que la pràctica instrumental de la falsificació és molt antiga.

Si he decidit utilitzar una metodologia de treball vinculada al *fake* sobre un tema de memòria històrica sense tabús és precisament perquè la memòria dels jueus a Catalunya i Espanya s'ha tractat amb pitjor falsedat de la que pugui haver utilitzat jo aquí.

Les estructures de poder han desitjat sempre un control exhaustiu d'allò fals, tant per identificar-ho com per a utilitzar-ho a favor d'interessos propis. La mentida s'ha utilitzat de llarg com a instrument polític de primer ordre i ha ajudat a forjar els nacionalismes europeus i americans des del segle XVIII. Així és com la majoria de vegades el què entenem per tradició o "folklore" és en realitat "fakelore".¹⁷

A Espanya s'han dedicat molts esforços per construir una idea de nació pura, d'arrel cristiana, compacta i homogènia des dels temps d'Hispania, amenaçada pel fantasma constant d'aquells que pretenen desintegrar-la. Servint a aquesta *doxa*, com la definia Barthes, s'han creat una sèrie d'imaginariis nacionals; la fantasia de "*la Reconquista*", l'enaltació del Cid, els falsos crònicons dels segles XVI i XVII sobre sants oriünds (en reacció als també falsos "*libros plumbeos del Sacromonte*"), les danses i músiques populars tal i com les coneixem avui, i fins i tot els vestits regionals són una invenció decimonònica. En el context de la Renaixença, a Catalunya es van dur a terme plans de reedificació urbanística en consonància amb els corrents medievalistes europeus i les teories de la restauració creativa. Com exemples: els conjunts arquitectònics del monestir de Santa Maria de Ripoll i el barri gòtic de Barcelona, ambdós de factoria moderna.

L'actitud de recorre al passat com a eina per moldejar el present ens ensenya que lluny de ser un temps acabat, el passat transita en el present i té la capacitat de modificar-lo.

La pràctica de l'estudi sobre les conseqüències actuals del colonialisme pretèrit ha portat a una relectura crítica del colonialisme i les seves figures, canviant-ne completament la concepció que se'n tenia fins ara n'és un paradigma.

Així doncs, aprofitar artísticament la capacitat subversiva del *fake*, de mentir per desemascarar veritats, de qüestionar els marcs de credibilitat i de desmuntar els discursos hegemònics, m'ha permès en el cas dels jueus construir un imaginari visual nou, més favorable i més just que el que la història els hi havia assignat.

Terme encunyat el 1950 pel folclorista nord americà Richard M. Dorson (1916-1981).¹⁷

Juro que (no?) tornaré a dir mentires.

Bibliografia

Benjamin, Walter. (1959). *Tesis sobre la filosofía de la història*.

Forcano, Manuel. Hurtado, Víctor (2019). *Atles d'història dels jueus de catalunya*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.

Hernandez-Navarro M.Á, Huyssen A, Doane M.A, Shapiro G, Lee P.M, Villacañas J.L, Molinuevo J.L, Bourriaud N, Cruz M, Osborne P. (2008). *Heterocronias. Tiempo, arte y arqueologías del presente*. Murcia: CENDEAC i PAC

Hernández-Navarro, Miguel À. (2010). *Hacer visible el pasado: el artista como historiador Benjaminiانو*. Madrid: Congreso Europeo de Estética

Valentin, Manu. (2019). *Voces caídas del cielo: Historia del exilio judío en Barcelona (1881-1954)*. Barcelona: Comanegra, Ajuntament de Barcelona.

Arendt, Hannah. (1963). *Eichmann en Jerusalén*. Barcelona: Debolsillo, 2006.

Webgrafia

Entremons. UPF Journal of World History [en línia]. *El exilio judeoasquenazi en Barcelona (1933-1945). Un rompecabezas que pide ser esclarecido* [Valentín, Manu]: Revista digital, Número 6, juny de 2014 -, [consulta: 1 de juny de 2020]. Disponible a: <https://www.dropbox.com/s/8zxmbi93ogh-qugz/entremons-numero6-valentin.pdf>

Diario de un medico de guardia [en línia]: *Brigadas de desinfección sanitaria (del siglo XIX a la pandemia Covid-19)* [Simón-Lorda, David]: Article Blog, 31 de març de 2020. Disponible a: <https://diariodeunmedicodeguardia.blogspot.com/2020/03/brigadas-de-desinfeccion-sanitaria-del.html>

El Nacional [en línia]: *'Barcelona, refugi de jueus' mostra la supervivència sota el franquisme* [Nerin, Gustau]: Article al diari el Nacional.cat, 2 de febrer de 2020. Disponible a: https://www.elnacional.cat/ca/cultura/barcelona-refugi-jueus-exposicio-virtual-eurom_464814_102.html

El Nacional [en línia]: *'Voces caídas del cielo': el refugi barceloní dels jueus* [Nerin, Gustau]: Article al diari el Nacional.cat, 28 d'octubre de 2019. Disponible a: https://www.elnacional.cat/ca/cultura/voces-caidas-cielo-jueus-barcelona-manu-valentin_435363_102.html

El Nacional [en línia]: *'Nazis a Barcelona': Quan els feixistes eren aclamats a les Rambles* [Nerin, Gustau]: Article al diari el Nacional.cat, 23 de maig de 2017. Disponible a: https://www.elnacional.cat/ca/cultura/nazis-barcelona-capdevila-vilanova_160362_102.html

El Periodico [en línia]: *Una reforma de TMB amenaça la antiga estació del funicular de Montjuïc* [Sust, Toni]: Article al Periodico.com, 14 de desembre de 2018. Disponible a: <https://www.elperiodico.com/es/barcelona/20181014/una-reforma-de-tmb-amenaza-el-anden-del-antiguo-funicular-de-montjuic-7086081>

Sinagoga major de Barcelona [en línia]. Disponible a: <https://sinagogamayor.com/ca/sinagoga>
Bereshit: Terres d'Edom [en línia]: *100 anys de la Comunitat Israelita de Barcelona* [March, Enric H]: Article al Blog, 11 de gener de 2018. Disponible a: <https://bereshitbiblia.blogspot.com/2018/01/100-anys-de-la-comunitat-israelita-de.html>

L'Abans [en línia] *Barcelona, El Poblenou. Recull gràfic 1886-1977* [Luque J.C, Fossas J]: Revista digital, 12 d'abril de 2011. Disponible a: <https://issuu.com/editorilaefados/docs/nou/11>

Vida Marítima [en línia]: *El vapor Manuel Calvo y el capitan Manuel Morales Muñoz* [Sanahuja Albiñana, V.L]: Article Blog, 15 de desembre de 2017. Disponible a: <https://vidamaritima.com/2017/12/el-vapor-manuel-calvo/>

ARCA (Arxiu de revistes catalanes antigues) [en línia]: Publicacions completes de *Catalunya Marítima*. Disponible a: https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicaciones/numeros_por_mes.do?idPublicacion=544

El Diario [en línia] *El Raval de hace cien años según el periodista que lo bautizó como Barrio Chino: mafias, cocaína y prostitución* [Pareja, Pol]: Article a eldiario.es, 22 de març de 2020. Disponible a: https://www.eldiario.es/catalunya/Raval-periodista-bautizo-Chino-cabarets_0_1008249364.html

Scripta Nova: Revista electronica de geografia y ciencias sociales [en línia] *La compañía del Eden-Bébé en la Barcelona de 1900* [Capellà Simó, P] Article, 20 de setembre de 2012. Disponible a: <http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-447.htm>

Esos antiguos soldados de plomo [en línia]: *Procesión del Corpus de Barcelona por José Lleonart* [Sanz Hermida, J.M] Article Blog, 14 de febrer de 2009. Disponible a: <https://wwwsoldatplomb.blogspot.com/2009/02/>

Barcelofilia [en línia]: *Clinica de bebés. Juguines i taller de reparacions. Carrer del Bisbe 3 (1890-1929) i Tapineria 6 (1929-1960's)* [Bar.cel.ona.uta] Article Blog, 9 d'abril 2017. Disponible a: <http://barcelofilia.blogspot.com/2017/04/clinica-de-bebes-juguines-i-taller-de.html>

Marzo, Jorge Luis.[Bracketcultural] 2018, octubre 15 "La competencia de lo falso". Una historia del Fake" [arxiu video]. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=n8cyTB6YsnA>

La mitad invisible [RTVE a la carta] 2016, setembre 13 "Fauna, de Joan Fontcuberta" [arxiu video]. Disponible a: <https://www.rtve.es/alacarta/videos/la-mitad-invisible/mitad-invisible-fauna-joan-fontcuberta/3719817/>

Dialnet. Revista Occidente. *La originalidad falsificada. Como se forja la cultura española* [Diversos autors]: Revista digital Número 410-411, any 2015 -, [consulta: 3 de setembre de 2020]. Disponible a: <https://dialnet.unirioja.es/ejemplar/401467>

A Tina Araüna, Marina Bergas, Montse Carreño, Angels Fernández, Clàudia Llevet, Estrella Martínez, Cristina Pastó, David Ricart, Bet Rossell, Manu Valentín, l'equip de la sinagoga major de Barcelona i totes les persones i entitats que de forma directa i indirecta han fet que això fos possible.

Gràcies.

תודה

Annex

"Les realitats ficcionades"

Relació d'imatges

Els següents títols corresponen als peus de foto verídics de les imatges que apareixen a les pàgines especificades. Les informacions que apareixen al treball referents a aquestes imatges són falses. Totes les narracions que apareixen en aquest treball són reals.

Núm. de pàgina:

22/23 - Maria Castillejo Fernàndez. *Kol Nidrei*. Fotomuntatge sobre pedra litogràfica. 2020

26/27 - Maria Castillejo Fernàndez. *L'auca del Conde de Romanones*. Fotolitografia. 2019

29 - Maria Castillejo Fernàndez. *Danone les desa feliz Hannukkah*. Litografia. 2020

31 - Maria Castillejo Fernàndez. *Basquet Talarewitz*. Samarreta i pintura tèxtil. 2020

33 - Maria Castillejo Fernàndez. *Profilàctics*. impressió amb segell de goma. 2020

34/35 - Maria Castillejo Fernàndez. *Les Delícies Kosher*. Simulador digital de neó. 2020

39 - Maria Castillejo Fernàndez. *Menos chucrut y más fandango*. Foto transfer i estergit. 2019

42/43 - Maria Castillejo Fernàndez. *Scandinavia Menü*. Guixos i Pissarra. 2020

45 - Tina Araüna Baró. *Exlibris Martha*. 2020

46 - Maria Castillejo Fernàndez. *Lehaim Botwin!* Impressió digital i ampelles. 2020.

47 - Maria Castillejo Fernàndez. *Poster de l'himne de la Botwin*. Impressió digital sobre la lletra original de la marxa dels soldats Botwin. 2020

49 - Maria Castillejo Fernàndez. *Les nines milicianes*. Fotomuntatge. 2020

51 - Maria Castillejo Fernàndez. *Aquesta ciutat...* Mapa guixat a partir del poema "Desert" de Refael Azran.

EMPRESA
ANUNCIAORA

ANUNCIOS
EN
PERIODICOS
GRANDES
DESCUENTOS

PONCHE
MORERA

COMPANIA
TRANSMEDITERRANEA

ESCI
EL
MILITAR
RECH
INFO
PLA
LA

GRATUITOS
ALACIA-5

ODICA
PREMIOS
DE PUNTO

NEPTUNO
MODERNO
MOVADO

RELOJ
MODERNO
MOVADO

RESOLVE VOS
SUS PROBLEMAS
EN UN MOMENTO
CON EL
MOVADO

CIPSA
CASA DE LA CIPSA

MERCERES SEROS

CIPSA
CASA DE LA CIPSA

LINEA N° 1
LINEA N° 2
LINEA N° 3
LINEA N° 4

MERCERES SEROS

CAFE BAR FELIZ

CAFE BAR FELIZ

CAFE BAR FELIZ